

በኢትዮጵያ የሴቶችና አካል ጉዳተኞች የፖለቲካ መብት ማጣቀሻ

ለኢትዮጵያ ሴቶች ማህበራት ቅንጅት የተዘጋጀ

አዘጋጅ
የሐንሰ መርሻ በስጦ አማካሪ ድርጅት

ሕዳር ፡ 2018 ዓ.ም
አዲስ አበባ ፡ ኢትዮጵያ

NEWA

በኢትዮጵያ የሴቶችና አካል ጉዳተኞች የፖለቲካ መብት ማጣቀሻ

ለኢትዮጵያ ሴቶች ማህበራት ቅንጅት የተዘጋጀ

አዘጋጅ
የሐንሰ መርሻ በስጦ አማካሪ ድርጅት

ሕዳር ፡ 2018 ዓ.ም
አዲስ አበባ ፡ ኢትዮጵያ

መቅደም

ይህ የእንፎርሜሽን፣ ትምህርትና ኮሚኒኬሽን ማጣቀሻ “በኢትዮጵያ የሴቶችና አካል ጉዳተኞች የፖለቲካ መብቶች” ዙሪያ ቁልፍ የሆኑ የህግና የፖለቲካ ማዕቀፎችን በተመለከተ ለማህበረሰቡና ሌሎች ባለድርሻ አካላት ግንዛቤ ለማሳደግ ታሰቦ የቀረበ ነው። ውስብስብ የሆኑ ህጎችን በቀላሉ ሊረዱ ወደሚችሉ መልእክቶች በመተርጎም ግንዛቤን ለመፍጠር፣ ለወትወተ (አድቫኬሲ) ጥረቶች ድጋፍ ለመስጠት እና ሁሉን አቀፍ የፖለቲካ ተሳትፎን ለማሳደግ ታሰቦ የተዘጋጀ ነው።

ይህ ማጣቀሻ የተዘጋጀው ከላይ ለተጠቀሱት ዓላማዎች ብቻ ሲሆን፣ ለህጋዊ ምክር (Legal Advice) አገልግሎት አይወልድም። ትክክለኛነትን ለማረጋገጥ ከፍተኛ ጥረት ቢደረግም፣ የዚህ ማጣቀሻ አዘጋጆች የመረጃዎቹን መሰረተ ወይም ወቅታዊነት አያረጋግጡም። ተጠቃሚዎች ሰልጣን ያለውን (Authoritative) ህጋዊ መመሪያ ለማግኘት ኦፊሴላዊ የህግ ሰነዶችንና ብቃት ያላቸውን የህግ ባለሙያዎችን ማመከር አለባቸው።

በዚህ ማጣቀሻ ውስጥ ያሉት ትርጓሜዎችና ማብራሪያዎች የዚህ ማጣቀሻ መጽሐፍ አዘጋጆች ትንተና የሚያገጥሟቸው ሲሆን፣ የማንኛውንም ተቋም ወይም አጋር ይፋዊ አቋሞችን አይወክሉም።

ማውጫ

መቅደም	1
ማውጫ	2
የሞላሎች HCHC	3
ክፍል አንድ: መግቢያ	4
1.1 ዳራና አሰራሪነት	4
1.2 የኢንፎርሜሽን: ትምህርትና ኮሚኒኬሽን ማጣቀሻ ዓላማ	5
1.3 የኢንፎርሜሽን: ትምህርትና ኮሚኒኬሽን ማጣቀሻ ጠቀሜታ	6
1.4 የዚህ ማጣቀሻ ተጠቃሚዎች	7
1.5 የማጣቀሻ የተዘጋጀበት ዘዴና የመረጃ ምንጭ	8
1.6 የማጣቀሻ አደረጃጀት	8
ክፍል ሁለት: የደዘነ አጠቃላይ እይታ	9
2.1 የፖለቲካ መብቶችና ተሳትፎን መረዳት	9
2.2 የፖለቲካ አካቶችን ለምን የሰፈልጋል	10
ክፍል ሶስት: ዋና ዋና የሕግ ማዕቀፎች	13
3.1 በአለም-ዓቀፍ ደረጃ የሕግ ማዕቀፎች	13
3.2 አህጉራዊ የሕግና የፖለቲካ ማዕቀፎች (አፍሪካ)	20
3.3 ብሔራዊ የሕግና የፖለቲካ ማዕቀፎች (በኢትዮጵያ)	24
ክፍል አራት: በአተገባበር ላይ የሕግ ተፈጻሚነት እና የሕግ ተፈጻሚነት	29
4.1 መዋቅራዊና ተቋማዊ ችግሮች	30
4.2 የማህበራዊ-ባህላዊና የአመለካከት ተፈጻሚነት	30
4.3 የተደራሽነትና የመረጃ ችግሮች	31
4.4 ከግጭት ጋር የተያያዙ ችግሮች	31
4.5 የዲጅታል ጥቃትና ትንኮሳ	32
4.6 የዲጅታል ጥቃትና ትንኮሳ	32
ክፍል አምስት: አካቶች የፖለቲካ ተሳትፎ ለማምጣት የሚያስችሉ መንገዶች	33
5.1 የፖለቲካ አውጪዎችና የመንግሥት ተቋማት መንገዶች	34
5.2 የፖለቲካ ፓርቲዎችና የሞርጫ አሰራሪዎች አካላት መንገዶች	35
5.3 የሲቪል ማህበረሰብ ድርጅቶችና ጥምረቶች መንገድ	36
5.4 ለማህበረሰብ መሪዎች: አስተማሪዎችና የሚደረግ ባለሙያዎች የሚያገለግሉ መንገዶች	37
5.5 ለአጠቃላይ ማህበረሰብ የሚያገለግሉ መንገዶች	37
5.6 ለአለም- ዓቀፍ አጋር ድርጅቶች የሚያገለግሉ መንገዶች	38
5.7 ለሁሉም የሚያገለግሉ: አድራሻዊና ኮሚኒኬሽን	39
ክፍል ስድስት ማጠቃለያና ለአካቶች የፖለቲካ ተሳትፎ የድርጊት ጥሪ	41
6.1 ማጠቃለያ	41
6.2 የቁልፍ ግንዛቤዎች ማጠቃለያ	41
6.3 አካቶች የፖለቲካ ተሳትፎ ለማድረግ የተግባር ጥሪ	43
ዋቢ	44

የመሰሎች ዝርዝር

ሞስል 1: ለሴቶችና አካል ጉዳተኞች አካታች የፖለቲካ ተሳትፎ ለማሳደግ የሚያስችሉ ዋና ዋና የሕግ ማዕቀፎች	13
ሞስል 2: ለሴቶችና አካል ጉዳተኞች አካታች የፖለቲካ ተሳትፎ የሚያገለግሉ ዋና ዋና አለሙ-ዓቀፍ የህግ ማዕቀፎች	14
ሞስል 3: ለሴቶችና አካል ጉዳተኞች አካታች የፖለቲካ ተሳትፎ የሚያገለግሉ ዋና ዋና አህጉራዊ የሕግና የፖለቲካ ማዕቀፎች	20
ሞስል 4: የሴቶችና አካል ጉዳተኞች አካታች የፖለቲካ ተሳትፎ ዋና ዋና የሀገር አቀፍ የህግና የፖለቲካ ማዕቀፎች	24
ሞስል 5: የሴቶችና አካል ጉዳተኞች የፖለቲካ ተሳትፎ ላይ ያሉ ችግሮች	29
ሞስል 6: አካታች የፖለቲካ ተሳትፎ ለማረጋገጥ የሚያስችሉ መንገዶች	33

ክፍል አንድ: መግቢያ

1.1 ዳራና አስፈላጊነት

አካታች የፖለቲካ ተሳትፎ ለዲሞክራሲያዊ አስተዳደር፣ ለማህበራዊ ፍትህና ዘላቂ ልማት ሞሰሶ በመሆን በአለም-ዓቀፍ ደረጃ ይታወቃል (1,2)። ሴቶችና አካል ጉዳተኞች በፖለቲካዊ ሕይወት ውስጥ እንዲካተቱ ከአለም ዙሪያ የተገኙ ተጨባጭ ማስረጃዎች አሳማኝ ሀሳብ ያቀርባሉ። በአለም ባንክና በተባበሩት መንግስታት የሴቶች ድርጅት የተካሄዱ ጥናቶች በተከታታይነት እንደሚያሳዩት ሴቶች በፓርላማ ከፍተኛ ውክልና በሚኖራቸው ጊዜ ለማህበረሰብ ጤና የሚውለው ወጪ ብሎም አካታች የማህበራዊ ፖሊሲዎች መጨመር ጋር ይያያዛል (3, 4)። በተመሳሳይ መልኩ በአስተዳደር መዋቅሮች ውስጥ ስልታዊ በሆነ መንገድ አካል ጉዳተኞችን ካካተቱ አገሮች በተገኘ መረጃ መሰረት አካል ጉዳተኞች ትርጉም ያለው ተሳትፎ በተደራሽነትና ማህበራዊ ጥበቃ ላይ የተሻለና የተቀናጀ ዘዴዎችን እንዲኖሩ ያደርጋል [5]። ይሁን እንጂ በአለም-ዓቀፍ ደረጃ ጉልህ የሆኑ ተግዳሮቶች ቀጥለዋል። እንደ ኢንተር-ፓርላማንት የኒዮን (2024 እ.ኤ.አ) ሴቶች በአለም-ዓቀፍ ደረጃ የፓርላማ መቀመጫዎችን 26.9% ብቻ ይይዛሉ። የአካል ጉዳተኞች ሁኔታ ስንመለከት ይበልጥ አሳሳቢ ነው፤ እ.ኤ.አ. በ2023 በዓለም አቀፍ የምርጫ ሥርዓቶች ፋውንዴሽን የወጣ ሪፖርት እንደሚያመለክተው፣ ከዓለም አገራት ውስጥ ከግማሽ በላይ የሚሆኑት ለአካላዊ ተደራሽ የፖለቲካ ተሳትፎ በቂ ድንጋጌዎች የሏቸውም። ሁኔታው የበለጠ አሳሳቢ ነው [7]። በኢትዮጵያ ውስጥም እነዚህ አለም-ዓቀፍ ተግዳሮቶች የሚታዩት ውስብስብ በሆኑ የሕግ ማዕቀፎችና ቀጣይነት ባለው የአፈጻጸም ክፍተቶች ነው። የኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ መንግሥት (1995) ለፖለቲካዊ ተሳትፎ ጠንካራ ዋስትናዎችን ይሰጣል [8]፤ ኢትዮጵያ በሴቶች ላይ የሚደርሰውን ማንኛውንም ዓይነት አድልዎ የማስወገድ ስምምነት-CEDAW (1981) [9] እና የአካል ጉዳተኞች መብቶች ኮንቬንሽን-CRPD (2010 እ.ኤ.አ) [10] ማጽደቁ ብሎም እንደ ማፑቶ ፕሮቶኮል ያሉ አህጉራዊ መሳሪያዎችን መቀበሏን አጠናክራለች። እንደ የተሻሻለው የብሔራዊ ምርጫ አዋጅ ቁጥር 1394/2025 እና ረቂቅ ብሄራዊ የአካል ጉዳተኞች ፖሊሲ (2021 እ.ኤ.አ) ያሉ ሀገራዊ ፖሊሲዎች ሀገሪቱን ለሁሉን አቀፍ (አካታች) አስተዳደርን ቁርጠኝነት የበለጠ ያሳያሉ።

ምንም እንኳን እነዚህ ጠንካራ የህግ መሠረቶች ቢኖሩም፣ የተለያዩ ማስረጃዎች ግን ለትግበራ ትልቅ እንቅፋቶች እንዳሉ ያሳያሉ። የኢትዮጵያ ብሄራዊ ምርጫ ቦርድና የሲቪል ማህበረሰብ ሪፖርቶች እንደሚያመለክቱት ሴቶች በፌዴራል ፓርላማ ደረጃ ከፍተኛ ውክልና ቢያገኙም በክልል ምክር ቤቶች፣ በአካባቢ ባሉ አስተዳደሮችና በፖለቲካ ፓርቲ አመራርነት ውስጥ ያላቸው ተሳትፎ ግን ውስን ነው። ከኢትዮጵያ ሕዝብ ከ15-17% የሚሆኑትን አካል ጉዳተኞች ማግለል በጣም አሳሳቢ ነው። እ.ኤ.አ. በ 2022 የተካሄዱ የተደራሽነት ሶዶች እንደሚያሳዩት ከ70% በላይ የሚሆኑ የምርጫ ጣቢያዎች የመንቀሳቀስ ችግር ላለባቸው መሪዬች የተደራሽነት ችግር አለባቸው [11]፤ የመሪዬች የትምህርት ቁሳቁሶች ተደራሽ ይዘቶች አስመኖራቸው የማይቻል፣ የመስማት ወይም የአእምሮ እድገት ውስገነት ያለባቸውን ዜጎች ስልታዊ በሆነ መንገድ መብታቸውን ያሳጣቸዋል።

የዚህ የኢንፎርሜሽን፣ ትምህርትና ኮሚኒኬሽን (IEC) ማጣቀሻ አስፈላጊነት በዚህ ሰነድ የተለየ ሶስት ወሳኝ ክፍተቶች የሚያነሳ ነው። በመጀመሪያ የፖለቲካ መብቶችን የሚያረጋግጡ የሕግ ማዕቀፎችን በተመለከተ የህብረተሰቡ ግንዛቤ ላይ ትልቅ ክፍተት መኖሩ። ሁለተኛ አፈጻጸም ላይ ያሉ ችግሮች ማለትም ስር የሰደዱ አግለጫ የልማድ ችግሮች፣ በቂ የማሰራጀት ዘዴዎችና ተደራሽ ያልሆኑ የፖለቲካ መሰረተ ልማቶች አሁንም ድረስ መቀጠላቸው። በሶስተኛ ደረጃ ለፖለቲካ አውጪዎች፣ የፖለቲካ ፓርቲዎች፣ የሴቶች መሪዎች፣ አካል ጉዳት ላለባቸው ወገኖች ብሎም አጠቃላይ ህብረተሰቡን ጨምሮ ለተለያዩ የህብረተሰብ ክፍሎች የተዘጋጁ የትምህርት ቁሳቁሶች አለመኖር ናቸው።

ይህ አካታችና ሁሉን አቀፍ ማጣቀሻ እነዚህን ክፍተቶች የሚደሰሰውን የሕግ ድንጋጌዎችን በማጣጣም የመንግሥትና የህብረተሰቡን ግዴታዎች በማብራራት ብሎም በኢትዮጵያ የፖለቲካ ምህደር ውስጥ የበለጠ አካታችነትን ለመፍጠር ተግባራዊ መፍትሄዎችን ያቀርባል። ለኢትዮጵያ ሴቶች ማህበራት ቅንጅት (NEWA) በሁለት ቋንቋ የተዘጋጀው ይህ ማጣቀሻ ውስብስብ የሆነ የሕግ መሳሪያዎችን ወደ ተደራሽ እውቀት በመተርጎም ለትምህርት አገልግሎትም ሆነ የወትወተ/አድራሻ መሰጫ ሁኖ ያገለግላል። ዳሰሳ የተደረገባቸውን ጉዳዮች ሁሉን አቀፍ በሆነ መንገድ ለመረዳት፣ አንባቢዎች የተሟሉትን የሕግ ማዕቀፍ ሰነዶች መሉ በመሉ እንዲመለከቱ ይበረታታሉ። ይህ ማጣቀሻ የተለያዩ ባለድርሻ አካላትን በግልፅ፣ ተግባራዊ መረጃ በመስጠትና በማብቃት የሕግ መብቶችን ወደ ትርጉም ያለው የፖለቲካ ተሳትፎ ለመቀየር ያለመ ሲሆን በዚህም የኢትዮጵያን የዲሞክራሲ መሰረት በማጠናከር ሁሉም ዜጎች የሀገራቸውን የወደፊት እጣ ፈንታ በመቅረጽ የበኩላቸውን አስተዋፅዖ እንዲያበረክቱ ለማድረግ ነው።

1.2 የኢንፎርሜሽን፣ ትምህርትና ኮሚኒኬሽን ማጣቀሻ መጽሐፋ ዓላማ ዋና ዓላማ

የዚህ የኢንፎርሜሽን፣ ትምህርትና ኮሚኒኬሽን ማጣቀሻ ዋና ዓላማ በኢትዮጵያ የሴቶችና አካል ጉዳተኞች ፖለቲካዊ መብቶችን የሚያስጠብቁ የሕግ ማዕቀፎችን ግንዛቤ ማሳደግ ነው።

ዘርዘር ዓላማዎች

የዚህ ማጣቀሻ ዘርዘር ዓላማዎች፡-

- የሴቶችና አካል ጉዳተኞችን ፖለቲካዊ መብቶች የሚደግፉ ቁልፍ የአለም-ዓቀፍ፣ አህጉራዊና ሀገር አቀፍ የሕግ ማዕቀፎችን ግንዛቤን ማሳደግ፣
- መብትና ግዴታዎችን በተለይም ድምጽ መስጠት፣ የፓርቲ አባልነት፣ መሪነትና እጩነትንና በውሳኔ አሰጣጥ ላይ ያለ ተሳትፎን ማሳወቅ፣
- የአፈጻጸም ተግዳሮቶችን በመለየት ተግባራዊ ሊሆኑ የሚችሉ መፍትሄዎችን ማቅረብ፣
- እነዚህ ማዕቀፎች በሴቶችና አካል ጉዳተኞች የፖለቲካ ተሳትፎ ላይ እንዴት ተጽዕኖ እንደሚያሳድሩ ግንዛቤን ማጎልበትና

- ለፖሊሲ አውጪዎች፣ ፖለቲካ ፓርቲዎች፣ ሴት መሪዎች፣ አካል ጉዳተኞች፣ ለሲቪል ማህበረሰብ ድርጅቶችና ለአጠቃላይ ማህበረሰቡ ሞቹ የሆኑ የኢንፎርሜሽን፣ ትምህርትና ኮሚኒኬሽን ቁሳቁሶችን በማቅረብ የወትወታ/አድቮኬሲ ጥረቶችን መደገፍ ነው።

1.3 የኢንፎርሜሽን፣ ትምህርትና ኮሚኒኬሽን ማጣቀሻ ጠቀሜታ

የዚህ የኢንፎርሜሽን፣ ትምህርትና ኮሚኒኬሽን ጠቀሜታ በኢትዮጵያ የሴቶችና አካል ጉዳተኞች ፖለቲካዊ መብቶችን የሚያስጠብቁና የሚያራምዱ የሕግና የፖሊሲ ማዕቀፎች ላይ ያለውን ግንዛቤ ማሳደግ ነው። ውስብስብ የሕግና የፖሊሲ መረጃዎችን ወደ ቀላል፣ ተግባራዊና ተደራሽ ወደሆኑ መልእክቶች በመቀየር ለተጨማሪ ድርጊት፣ ለወትወታና ተጠያቂነትን ለማሰፈን ይረዳል። በሁለት ቋንቋዎች (እንግሊዝኛና አማርኛ) ማጣቀሻዎችን በማዘጋጀት ከታችኛው የህብረተሰብ ክፍል ጀምሮ እስከ ከፍተኛ ደረጃ ውሳኔ ሰጪዎች ድረስ ያሉ ሰፊ ተጠቃሚዎችን ለመድረስ ያለመ ሲሆን ሁሉም ባለድርሻ አካላት አካታችና ሁሉን አቀፍ የፖለቲካ ተሳትፎን ለማሳደግ አስፈላጊ እውቀትና መሳሪያ እንዲኖራቸው ለማድረግ ነው። መጽሐፉ እንደ የትምህርት ምንጭና የወትወታ መሳሪያ በመሆን በኢትዮጵያ የሕግ ቁርጠኝነትና በሴቶችና አካል ጉዳተኞች የፖለቲካ ተሳትፎን በተመለከተ ያሉ ተጨማሪ እውነታዎች መካከል ያለውን ልዩነት በማጣጣም እንደ ድልድይ ሆኖ ያገለግላል።

1.4 የዚህ ማጠቃሻ ተጠቃሚዎች

ይህ ማጠቃሻ የተዘጋጀው አካቶችና ሁሉን አቀፍ የፖለቲካ ተሳትፎን፣ አስተዳደርን፣ የዜጎችን ተሳትፎና የሰብዓዊ መብቶችን በማስተዋወቅ ላይ ለተሰማሩ በርካታ ባለድርሻ አካላት ነው። ዋና አካላት የሚከተሉትን ያካትታል፡

የፖሊሲ አውጪዎችና የመንግሥት ተቋማት

በኢትዮጵያ የስርዓተ-ጾታና የአካል ጉዳት አካላትን በአስተዳደር መዋቅሮች፣ በምርጫ ሕጎችና በፖለቲካዊ ሥርዓቶች ውስጥ ለማጠናከር

የፖለቲካ ፓርቲዎችና የምርጫ አካላት

በኢትዮጵያ በፓርቲዎች መዋቅርና የምርጫ ሂደቶች ውስጥ ፍትሃዊ ውክልናና ተደራሽነትን ለማሳደግ

የሲቪል ማኅበራት ድርጅቶችና መረቦች

የሴቶች አደረጃጀቶችንና የአካል ጉዳት ያለባቸው ሰዎች ድርጅቶችን የአድቮኬሲ፣ የግንዛቤ ፈጠራና የአመራርነት ስልጠና ተግባራትን ለመደገፍ

ሴት መሪዎችና አካባቢያዊዎች

ወደ ስልጣን ለሚመጡና አሁን በስልጣን ላይ ያሉ ሴት መሪዎች የፖለቲካ መብታቸውን እንዲጠይቁና በሁሉም የኢትዮጵያ ክልሎች ትርጉም ባለው መልኩ በውሳኔ ሰጭ ቦታዎች ላይ እንዲሰማሩ ለማድረግ

የማህበረሰብ መሪዎች፣ አስተማሪዎችና የመገናኛ ብዙሃን ባለሙያዎች

አካላት የስነ-ዜጋ ትምህርትን ማመቻቸት ብሎም የአክራሪነት እና ተሳትፎ መልዕክቶችን በማህበረሰብና በአገር አቀፍ ደረጃ ለማግኘት

አጠቃላይ ህዝብ

አካላት የፖለቲካ ተሳትፎ ለዲሞክራሲ፣ ለማህበራዊ ትስስርና ለዘላቂ ልማት ያለውን ጠቀሜታ ማግኘቱ ለማሻሻል

ዓለም አቀፍ አጋሮች

ለአካላት የፖለቲካ ተሳትፎ፣ ምርጥ ተሞክሮዎችን ለማስፋት፣ የህብት ማሰባሰብና በስርዓተ-ጾታ እና አካል ጉዳተኝነት ማካተት ላይ የፖሊሲ ወጥነት ያለው ዓለም አቀፍ ትብብርን እና የቴክኒክ ድጋፍን ለማሳደግ

1.5 ማጣቀሻው የተዘጋጀበት ዘዴና የመረጃ ምንጭ

የዚህ የአገሬርሜሽን፣ ትምህርትና ኮሚኒኬሽን ማጣቀሻ ዘግጅት በአሳታፊና በማሰረጃ ላይ የተመሰረተ አካሄድ ተመርቷል። አግባብነት ያላቸውን ዓለም አቀፍ፣ አህጉራዊና አገራዊ የሕግ ሰነዶችን እንዲሁም ተጨባጭ ማሰረጃዎችን ከህግ ባለሙያዎች ጋር በመመካከር ስልታዊ ግምገማን አካቷል። በሂደቱ ውስጥ የተካሄዱ ቁልፍ ተግባራት የሚከተሉትን ያካትታሉ፡

- የጠረጴዛ ግምገማ (የይዘት ትንተና) ፡ እንደ ሁለንተናዊ የሰብዓዊ መብቶች ድንጋጌ (UDHR—1948 እ.ኤ.አ)፣ በሴቶች ላይ የሚደርሰውን ማንኛውንም ዓይነት አድልዎ የሚሰወገድ ስምምነት (CEDAW—1979 እ.ኤ.አ)፣ የአካል ጉዳተኞች መብት ኮንቬንሽን (CRPD—2006 እ.ኤ.አ)፣ የማፑቶ ፕሮቶኮል—2004 እ.ኤ.አ፣ የአፍሪካ የዲሞክራሲ ቻርተር፣ ሞርጫና አስተዳደር—1981 እ.ኤ.አ በሎም የ1995 እ.ኤ.አ የኢትዮጵያ የኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ-መንግስት ያሉ ሰነዶች ተመርመረዋል። ከሰርዓተ-ጾታ እኩልነት፣ አካል ጉዳተኝነት ማካተት እና የፖለቲካ ተሳትፎ ጋር የተያያዙ ሀገራዊ ፖሊሲዎች፣ አዋጆችና ስትራቴጂዎችም ተዳሰሰዋል። በተጨማሪም ክፍተቶችን ለመለየት ጥናቶች በጥልቀት ለመዳሰስ ተሞክሯል እንዲሁም በኢትዮጵያ ውስጥ ለሴቶችና አካል ጉዳተኞች አካታች የፖለቲካ ተሳትፎን ለማጎልበት ግልፅ መመሪያ ቀርቧል።
- ማጣቀሻውን ማዘጋጀት፡ ለተጠቃሚ ተሰማሚና በሁለት ቋንቋ የተዘጋጀው ለሰፊ ተዳሚዎች ግልጽነትና ተደራሽነትን ለማረጋገጥ ነው።
- ግምገማ እና ማረጋገጫ፡ ትክክለኛነትን፣ ተገቢነትን እና አካታችነትን ለማረጋገጥ የማጣቀሻ መጽሐፉ ረቂቅ በሰርዓተ-ጾታ፣ አካል ጉዳተኝነትና ፖለቲካዊ አካታችነት ባለሙያዎች ተግምግሟል።

1.6 የማጣቀሻው አደረጃጀት

ይህ ማጣቀሻ አንባቢውን ከመሰረታዊ ፅንሰ-ሀሳቦች ወደ ተግባራዊ የሚደረጉ ድርጊቶች ለመምራት የተዋቀረ ነው። አካታች የፖለቲካ ተሳትፎ አስፈላጊነትን በማስተዋወቅ ይጀምራል፤ በመቀጠልም የፅንሰ-ሃሳባዊ አጠቃላይ እይታና ተዛማጅ የሕግ ማዕቀፎችን በአለም አቀፍ፣ አህጉራዊ እና ሀገራዊ ደረጃ በዝርዝር ያብራራል። በቀጣይ ክፍሎች ደግሞ የአፈፃፀም ክፍተቶችና ተግዳሮቶችን በመተንተን ለተለያዩ ባለድርሻ አካላት ግልጽ የሆኑ መንገዶችን እነዚህን መሰናክሎች ለመፍታት ሞክረ-ሐሳቦችን ይዘረዝራል። በመጨረሻም ማጣቀሻው ለተግባር ጥሪ በማድረግ ይጠናቀቃል።

ክፍል ሁለት: የይዘት አጠቃላይ እይታ

2.1 የፖለቲካ መብቶችና ተሳትፎን መረዳት

የፖለቲካ መብቶችና ተሳትፎን መተርጎም

የፖለቲካ መብቶች ግለሰቦች በአገራቸው አስተዳደር ውስጥ እንዲሳተፉ፣ በሕዝብ ውሳኔ ላይ ተጽዕኖ እንዲያሳድሩና ሕይወታቸውን የሚነኩ ፖለቲከኞችን በመቅረጽ ላይ እንዲሳተፉ የሚያስችል መሠረታዊ የሰብዓዊ መብቶች ሰብሰብ ነው። እነዚህ መብቶች ዲሞክራሲን ለማስቀጠል፣ ተጠያቂነትን ለማረጋገጥና በህብረተሰብ ውስጥ እኩልነትን ለማሰፈን ወሳኝ ናቸው። የፖለቲካ መብቶች በልዩነት የሚሰጡ መብቶች አይደሉም ስለሆነም ጾታ፣ አካል ጉዳትንነት፣ ጎሳ፣ ሐይማኖትና ማህበራዊ ደረጃ ሳይለይ ለሁሉም ዜጋ የተረጋገጡ መብቶች ናቸው [12፣ 13]።

በዋነኝነት የፖለቲካ መብቶች የሚከተሉትን ያካትታሉ፡-

- **የመሞረጥ መብት፡** ማንኛውም ዜጋ በነጻ፣ ፍትሃዊና መደበኛ ምርጫዎች የመሳተፍ መብት አለው። ደሞጽ መስጠት ዜጎች ምርጫቸውን የሚገልጹበትና መሪዎችን ተጠያቂ የሚያደርጉበት ቀጥተኛ መንገድ ነው። ለሴቶችና የአካል ጉዳትኞች ተደራሽ የምርጫ ጣቢያዎች፣ ስለ እጩዎች ግልጽ መረጃ መስጠትና በመራጩ ትምህርት ፕሮግራሞች ውስጥ የመሳተፍ እድሎች መኖራቸው ማረጋገጥ ማለት ነው።

- **የመመረጥ መብት፡-** ዜጎች ለህዝብ ሹመት እጩ ሆነው የመወዳደር መብት አላቸው። ይህም ማንኛውም ግለሰብ ማለትም ሴቶችና የየአካል ጉዳትኞችን ጨምሮ ፖለቲከኞች እንዲቀርጹና ማህበረሰባቸውን በአካባቢ፣ በክልልና በአገር-አቀፍ ደረጃ እንዲወክሉ ያስችላቸዋል። ይህንን መብት ለማረጋገጥ የተወሰኑ ቡድኖችን የሚደግፉ እንደ አድሎአዊ ህጎች፣ ተደራሽ የልሆን ተቋማት ወይም የፖለቲካ ተግባራት ያሉ መሰናክሎችን ማሰወገድን ይጠይቃል።

- **የፖለቲካ ፓርቲዎችን የመቀላቀል ወይም የመመስረት መብት፡-** ዜጎች የሚደራጁበት፣ ሃሳብ የሚከራከሩበትና ለፖለቲካ የሚሟገቱበት ዋና መድረኮች የፖለቲካ ፓርቲዎች ናቸው። ሴቶችና አካል ጉዳትኞች በፓርቲ አመራር ውስጥ የመሳተፍ፣ የፓርቲ መድረኮች ላይ ተጽእኖ ለማሳደርና ቅስቀሳ ለማድረግ ብሎም ደጋፍ ለማሰባሰብ ግብዓቶችን ለማግኘት እኩል እድሎች ሊኖራቸው ይገባል።

- **በህዝባዊ ውሳኔ አሰጣጥ ላይ የመሳተፍ መብት፡** ከመደበኛ ምርጫ ባሻገር የፖለቲካ መብቶች በህዝባዊ ምክክር፣ ምክር ቤቶች፣ ኮሚቴዎችና አማካሪ አካላት ውስጥ መሳተፍን ያጠቃልላል። በእነዚህ ደረጃዎች መሳተፍ ዜጎች በፖለቲካ ቀረጽ፣ በጀት በመመደብና የመንግሥት ፕሮግራሞችን በመከታተል የበኩላቸውን አስተዋፅዖ እንዲያበረክቱ ያስችላቸዋል።

- **የመረጃ እና የፖለቲካ ትምህርት የማግኘት መብት፡** የፖለቲካ መብቶች ስለ ሕጎች፣ ምርጫዎች፣ የሕዝብ ፖለቲከኞችና የአስተዳደር መዋቅሮች ግልጽ፣ ትክክለኛና ወቅታዊ መረጃ የማግኘት መብትን ያጠቃልላል። የእነዚህን መብቶች ግንዛቤ ሴቶችና አካል ጉዳትኞች በፖለቲካዊና በሲቪክ እንቅስቃሴዎች ውስጥ እንዲበቁ ያስችላቸዋል [13]።

የፖለቲካ ተሳትፎ፡ ከመመረጥ በላይ ነው

ድምጽ መስጠት ብዙ ጊዜ የሚታይ የፖለቲካ ተሳትፎ ቢሆንም፣ ትርጉም ያለው ተሳትፎ ድምጽ ከመስጠት ያለፈ ነው። የሚከተሉትን ያካትታል፡

- **አመራርነትና ውክልና፡** በአከባቢ፣ በክልል ወይም በሀገር አቀፍ ደረጃ በሞርጫ ወይም በሹመት የሰራ ቦታዎች ማገልገል [12]።
- **ወትወታና የሲቪክ ተሳትፎ፡** ማህበረሰባዊና ፖለቲካዊ ለውጦችን የሚያበረታቱ ዘመቻዎችን፣ መድረኮችንና እንቅስቃሴዎችን ማዘጋጀት ወይም መቀላቀል [13]።
- **የፖለቲካ ክትትልና ተጠያቂነት፡-** የህዝብ ሃብት ፍትሃዊ በሆነ መልኩ ጥቅም ላይ እንዲውልና ፖለቲከኞች የዜጎችን ፍላጎት እንዲያገፅፀባቸው በክትትል ዘዴዎች ውስጥ መሳተፍ [14]።
- **የማህበረሰብ ንቅናቄና ግንዛቤ ፈጠራ፡-** ስለፖለቲካዊ መብቶች ሌሎችን ማስተማርና ተሳትፎን ማበረታታት፣በተለይ ለተገለጹ የማህበረሰብ ክፍሎች [15]።

የ1995 እ.ኤ.አ የኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ-መንግስት የፖለቲካ መብቶችን በማረጋገጥ በፖለቲካ ተሳትፎ ውስጥ እኩልነትንና አካታችነትን በግልጽ ይደነግጋል። አንቀጽ 35 እና 41 ማንኛውም ዜጋ በሕዝብ ጉዳዮች ውስጥ የመሳተፍ፣ የመመረጥ እና ያለ አድልዎ የመመረጥ መብት እንዳለው ያረጋግጣል [12]። እነዚህ ሕገ መንግሥታዊ ዋስትናዎች ለሴቶችና አካል ጉዳተኞች በሀገሪቱ የፖለቲካ ሕይወት ላይ ተጽእኖ ለመፍጠር እኩል እድል እንዲኖራቸው ያደርጋል።

2.2 የፖለቲካ አካታችነት ለምን ያስፈልጋል

ጾታ፣ አካል ጉዳተኝነት ወይም ማህበራዊ ሁኔታ ሳይገደባቸው ሁሉም ዜጎች በአስተዳደርና በውሳኔ አሰጣጥ ሂደት ውስጥ ትርጉም ያለው ተሳትፎ እንዲኖራቸው ለማድረግ የፖለቲካ አካታችነት አስፈላጊ ነው። አካታች የፖለቲካ ተሳትፎ ዲሞክራሲን ያጠናክራል፣ ማህበራዊ ፍትህን ያበረታታል ብሎም የተሻለ ሞላሽ ሰጭና ፍትሃዊ ፖለቲከኞች እንዲኖሩ ያደርጋል። ይህም ማካተት ለባለድርሻ አካላት የተጣለ ግዴታ ነው። [17፣ 18]።

ዲሞክራሲንና ውክልናን ማጠናከር

አካታች የፖለቲካ ተሳትፎ የመንግስት መዋቅሮችና ፖለቲከኞች የተለያዩ የህዝብን ፍላጎቶች የሚያገፅፀባቸው መሆናቸውን ያረጋግጣል። ሴቶችና አካል ጉዳተኞች በፖለቲካ ተቋማት ውስጥ ሲወከሉ፣ የውሳኔ አሰጣጥ ይበልጥ ሚዛናዊ እና ተጠያቂነት ያለበት ይሆናል። ለምሳሌ፡-

- በፓርላማ ከፍተኛ የሴቶች ውክልና ያላቸው ሀገራት በጤና፣ በትምህርትና ማህበራዊ ደህንነት ፖለቲከኞች ላይ ቅድሚያ ይሰጣሉ [19]።
- በፖለቲካዊ ውሳኔ አሰጣጥ ላይ አካል ጉዳተኞች ማሳተፍ ተደራሽነት፣ አካታችነትና ማህበራዊ ጥበቃ ከመንግስት ፕሮግራሞች ጋር እንዲዋሃዱ ይረዳል [20]።

በኢትዮጵያ የሴቶችን ውክልና በአካባቢና በአገር-አቀፍ ደረጃ ማሳደግ ለሞላሌ፡ በአንዳንድ ሞክር ቤቶች የሴቶችን ሞክር ቤት መቀመጫ ብዛት መመደብ ሴቶች የመሳተፍ እድል ፖሊሲዎች የበለጠ ማህበረሰቡን የማከለና አካታች እንደሚሆኑ አሳይተዋል[21]።

ማህበራዊ ፍትህንና ፍትሃዊነትን ማሳደግ

የፖለቲካ አካታችነት የሰብዓዊ መብት ጉዳይ ነው። ሴቶችን ወይም አካል ጉዳተኞችን ከፖለቲካዊ ሕይወት ማግለል የተዛባ ግንኙነትና ማህበራዊ መገለልን ያጠናክራል። እነዚህ ቡድኖች የመሳተፍ እድል ሲኖራቸው የተዛባ አመለካከት ይወገዳል። መድልዎ ይቀንሳል ብሎም ማህበራዊ ፍትህ እንዲኖር ያደርጋል [22]።

- ሴት መሪዎች በሴቶች ላይ ተመጣጣኝ ባልሆነ መንገድ ተጽእኖ ለሚያደርሱ ጉዳዮች ማለትም የእናቶች ጤና፣ የህጻናት እንክብካቤና ሰርዓተ-ጾታን መሰረት ያደረጉ ጥቃቶች ላይ ወትወታ ማድረግ ይችላሉ [23]።
- አካል ጉዳተኞች የተደራሽነት መሰናክሎችን፣ እኩል የሰራ እድሎችንና የማህበራዊ ጥበቃ ፕሮግራሞችን የሚፈቱ ፖሊሲዎችን እንዲኖሩ ደጋፍ ሊያደርጉ ይችላሉ [24]።

የኢኮኖሚና የልማት ውጤቶችን ማስተዋወቅ

አካታች የፖለቲካ ተሳትፎ በአገር ልማት ላይ ቀጥተኛ ተጽእኖ ይኖረዋል። ጥናቶች እንደሚያሳዩት የተለያዩ (አካታች) አመራር በሚኖርበት ጊዜ በተለይም በትምህርት፣ ጤናና ኢኮኖሚያዊ ማጎልበት ባለ ዘርፎች ላይ የተሻለ የፖሊሲ ውጤቶችን ያሳያሉ [25]። ለምሳሌ፡-

- በሴቶችና አካል ጉዳተኞች ግብአት የተነደፉ ፖሊሲዎች እንደ አካታች ትምህርት፣ ተደራሽ መሠረተ ልማትና ማህበራዊ ሴፍቲኔት ያሉ ጉዳዮችን በተሻለ ሁኔታ ለመሰራት ያስችላሉ [26]።
- የተገለሉ ቡድኖችን በፖለቲካ ውስጥ ማካተት በቅጥር፣ ስራ ፈጠራና የህዝብ አገልግሎቶች ጋር የተያያዙ ሕጎችና ፕሮግራሞች ላይ ያሉ የሰርዓት እንቅፋቶችን በመፍታት የኢኮኖሚ እድሎችን ያሳድጋል።

በኢትዮጵያ ውስጥ አካታች አስተዳደር ከሀገራዊ ልማት ቅድሚያ ከሚሰጣቸው ጉዳዮችና የዘላቂ ልማት ግቦች (SDGs) ጋር የተጣጣመ ነው። በተለይም፡-

- **ዘላቂ የልማት ግብ 5:** የሰርዓተ-ጾታ እኩልነት
- **ዘላቂ የልማት ግብ 10:** የተዛባ እኩልነትን መቀነስ
- **ዘላቂ የልማት ግብ 16:** ሰላም፣ ፍትሕ እና ጠንካራ ተቋማት [28].

የሲቪክ ተሳትፎና ተጠያቂነትን ማጎልበት

ሴቶችና አካል ጉዳተኞች በፖለቲካዊ ሂደቶች ውስጥ ሲካተቱ፣ አስተዳደር ይበልጥ ግልጽና ሞላሽ ሰጪ ይሆናል። የእነርሱ ተሳትፎ መሪዎችን ተጠያቂ ለማድረግ ይረዳል፤ የህዝብ ሃብት በፍትሃዊነት እንዲመደብ ብሎም ማህበረሰቡ በፖለቲካ ተቋማት ላይ ያለውን እምነት ያጠናክራል [29]።

ተጨማሪም ሞላሌዎች የሚከተሉትን ያካትታሉ፦

- ሴቶች በበጀት እቅድ ውስጥ ንቁ ተሳትፎ የሚያደርጉባቸው የአካባቢ ምክር ቤቶች እንደ ትምህርት ቤቶችና ጤና ጣቢያዎች ላሉ የማህበረሰብ ፍላጎቶች በጀት መመደቡን ያረጋግጣሉ [30]።
- የአካል ጉዳተኛ ተወካዮች ማንኛውም ዜጋ ከዲሞክራሲያዊ ሂደቱ እንዲይገለል በማረጋገጥ ለተደራሽ የምርጫ ጣቢያዎችና በምርጫ ወቅት አካታች ግንኙነት እንዲኖር ውትወታ ያደርጋሉ [31]።

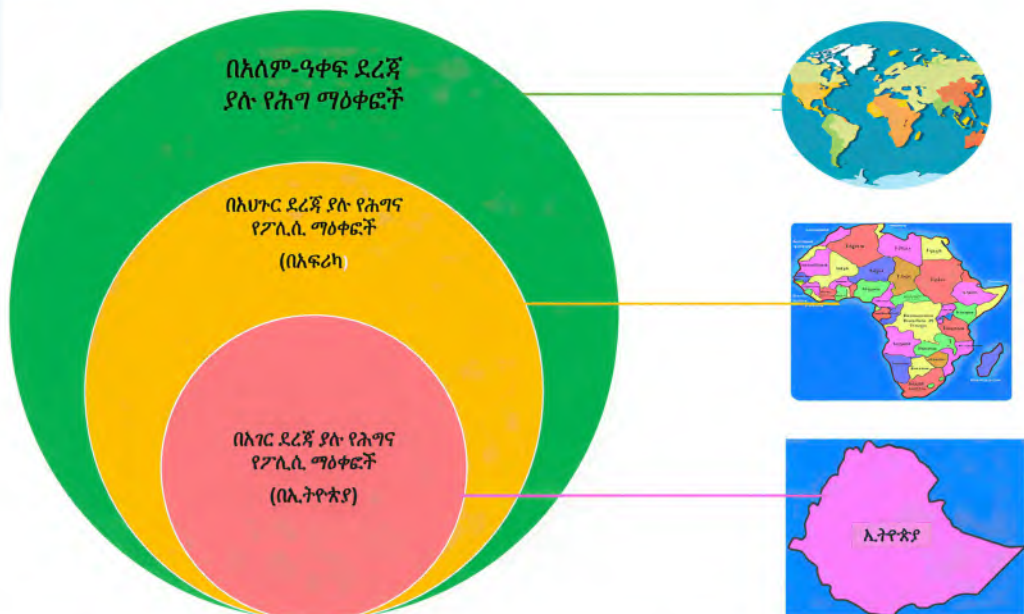
ማህበራዊና ባህላዊ እንቅፋቶችን ማስወገድ

ፖለቲካዊ አካታችነት ተሳትፎን የሚገድቡ ባህላዊ ደንቦችንና አመለካከቶችን ለማስወገድ ያስችላል። በብዙ ማህበረሰቦች ውስጥ ማህበረሰቡ ሴቶች ወይም አካል ጉዳተኞች የመሪነት ሚና እንዲይኖራቸው ስለሚጠበቅ ተስፋ ሊያስቆርጣቸው ይችላል። በፖለቲካ ቦታዎች ውስጥ የፖለቲካ ውክልና እንደ ትልቅ ሞላሌ ሆኖ ያገለግላል። ብሎም ሌሎች መብቶቻቸውን እንዲጠይቁና እንዲማንኛውም ዜጋ በንቃት እንዲሳተፉ ለማነሳሳት ያስችላል [32]።

የፖለቲካ አካታችነትን በማሳደግ ኢትዮጵያ የእኩልነት፣ የመከባበርና የማብቃት ባህልን በማዳበር የፖለቲካ ሂደቶች ህጋዊ አካታችነት ብቻ ሳይሆኑ ማህበረሰባዊ ተቀባይነት ያላቸው መሆናቸውን ማረጋገጥ ትችላለች [33]።

ክፍል ሶስት: ዋና ዋና የሕግ ማዕቀፎች

ይህ ክፍል ለሴቶችና አካል ጉዳተኞች አካታች የፖለቲካ ተሳትፎ መሰረት የሆኑትን አለም-ዓቀፍ፣ አህጉራዊና ሀገራዊ የሕግና የፖለቲካ ማዕቀፎችን ይመለከታል። እነዚህ ማዕቀፎች በኢትዮጵያ ውስጥ እኩልነትን፣ አድልዎ የሌለበትና ዲሞክራሲያዊ ውክልናን የሚያበረታቱ መብቶችን፣ ግዴታዎችንና ተቋማዊ አሠራሮችን በጋራ መስርተዋል።

ምስል 1: የሴቶችና አካል ጉዳተኞች አካታች የፖለቲካ ተሳትፎ ለማሳደግ የሚያስችሉ ዋና ዋና የሕግ ማዕቀፎች

3.1 በአለም-ዓቀፍ ደረጃ ያሉ የሕግ ማዕቀፎች

በአለም-ዓቀፍ ደረጃ የሚገኙ የሕግ ማዕቀፎች የሴቶችንና የአካል ጉዳተኞች የፖለቲካ መብቶች ለመጠበቅና ብሎም ለማሳደግ መሰረት ይሆናሉ። እነዚህ ማዕቀፎች ኢትዮጵያን ጨምሮ መንግስታት አካታች ተሳትፎ፣ እኩልነትና በፖለቲካዊና ህዝባዊ ህይወት ውስጥ አድሎአዊነት አለመኖሩን ለማረጋገጥ አስገዳጅ ግዴታዎችን ይፈጥራሉ። ዋና ዋና የሆኑ አለም-ዓቀፍ ማዕቀፎች ከዚህ በታች በዝርዝር ቀርበዋል።

ምስል 2: ሰውነትና አካል ጉዳተኞች አካላት የፖለቲካ ተሳትፎ የሚያስፈልጉት ዋና ዋና አለም-ዓለም የህግ መሰሪቶች

ሁለንተናዊ የሰብዓዊ መብቶች ድንጋጌ (UDHR)—1948 እ.ኤ.አ

በ1948 በተባበሩት መንግስታት የፀደቀው ሁለንተናዊ የሰብዓዊ መብቶች ድንጋጌ ለሁሉም ግለሰቦች መሰረተዊ የሰብዓዊ መብቶች መርሆዎችን ያስቀምጣል። የሲቪል፣ የፖለቲካ፣ የማህበራዊና የባህል መብቶችን ለመጠበቅ ሁለንተናዊ ማዕቀፍ በማቅረብና እኩልነትንና አካታችነትን በማሳደግ ለመንግስታት እንደ መመሪያ መሰረት ሆኖ ያገለግላል [34]። ከፖለቲካዊ ተሳትፎ ጋር የተያያዙ ዋና ዋና ድንጋጌዎች የሚከተሉትን ያካትታሉ፡

- **አንቀጽ 21፡** በመንግስት ውስጥ የመሳተፍ መብት፡- ይህ አንቀጽ ማንኛውም ሰው በአገሩ መንግስት ውስጥ በቀጥታ ሆነ በቀላሉ በሚመረጡ ተወካዮች ምርጫ ላይ የመሳተፍ መብት እንዲሰጥ ያረጋግጣል። ህዝባዊ አገልግሎት የማግኘትና በሕይወታቸው ላይ ተጽእኖ በሚያሳድሩ የውሳኔ አሰጣጥ ሂደቶች ላይ የመሳተፍ መብትን ያቀዳጃል [34]።
 - **የእኩልነት መርህ፡-** ሴቶችና አካል ጉዳተኞችን ጨምሮ የተገለሉ ቡድኖች በፖለቲካዊ ህይወት ውስጥ መስተሳተፊ መሆናቸውን በማረጋገጥ ሁሉም ግለሰቦች በፃታ፣ በአካል ጉዳት፣ በዘር ወይም በሌሎች የግል ባህሪያት ላይ የተመሰረተ አደልዎ ሳይደረግባቸው መብቶቻቸውን የማግኘት መብት እንዲሰጥ ሁለንተናዊ የሰብዓዊ መብቶች ድንጋጌ አጽንኦት ይሰጣል።
- ለኢትዮጵያ ሁለንተናዊ የሰብዓዊ መብቶች ድንጋጌ የፖለቲካ አካታችነትን ለማሰፋት ሀገራዊ ጥረቶችን የሚያጠናክር ሁለንተናዊ መሰረት አዘጋጅቷል። ብሎም የህግ፣ የፖለቲካና የአስተዳደር ተግባራትን በመምራት ሴቶችና አካል ጉዳተኞች በመንግስትና ፖለቲካዊ ሕይወት ውስጥ ትርጉም ያለው ተሳትፎ እንዲያደርጉ እንቅፋቶችን የሚያስወግዱና እድሎችን የሚያሰፋ ተግባራትን ይደግፋል።

አለም-ዓቀፍ የሲቪልና የፖለቲካ መብቶች ቃል ኪዳን (ICCPR) —1966 እ.ኤ.አ

አለም-ዓቀፍ የሲቪልና የፖለቲካ መብቶች ቃል ኪዳን (ICCPR) —1966 እ.ኤ.አ

በ1966 የፀደቀው አለም-ዓቀፍ የሲቪልና የፖለቲካ መብቶች ቃል ኪዳን በሲቪልና ፖለቲካ መብቶች ላይ የሚያበራራ መንግስታትን በህጋዊ መንገድ እንዲያጽድቁት የሚያስገድድ ዋና አለም-ዓቀፍ የሰብዓዊ መብቶች ስምምነት ነው። ሁሉም ዜጎች በህዝባዊና ፖለቲካዊ ህይወት ውስጥ እንዲሳተፉ መሰረታዊ ዋስትናዎችን ያስቀምጣል[35]። ከፖለቲካ ጋር ተያያዥነት ያላቸው ቁልፍ ድንጋጌዎች የሚከተሉትን ያካትታል፡

• **አንቀጽ 3፡-** የዚህ ቃል ኪዳን ፈራሚ አገራት፣ ወንጀያና ሴቶች በዚህ ቃል ኪዳን ውስጥ የተዘረዘሩትን ሁሉንም የሲቪልና የፖለቲካ መብቶች በእኩልነት የመጠቀም መብታቸውን ለማረጋገጥ ቃል ይገባሉ[35]።

• **አንቀጽ 25፡-** በመንግስት ጉዳዮች ላይ የመሳተፍ መብት፡- ይህ አንቀጽ ማንኛውም ዜጋ በሞርጬ የመምረጥ፣ የመመረጥና በመንግስት ጉዳዮች ፖሊሲ ማውጣትና አስተዳደርን ጨምሮ በማንኛውም ዓይነት ሁኔታዎች ያለ አድልዎ የመሳተፍ መብት እንዲለው ዋስትና ይሰጣል [35] ።

• **እኩልነትን የማረጋገጥ ግዴታ፡-** ሴቶችና የአካል ጉዳተኞች ጨምሮ የተገለሉ ቡድኖች የፖለቲካ መብቶቻቸውን እንዲያጠቀሙ የሚከለክሉ ህጋዊ፣ ማህበራዊና ተቋማዊ እንቅፋቶችን እንዲያስወግዱ አለም-ዓቀፍ የሲቪልና የፖለቲካ መብቶች ቃል ኪዳን ይጠይቃል። ለዴሞክራሲያዊ አስተዳደር የፖለቲካ ተሳትፎ እኩል ተደራሽነትን አጽንኦት ይሰጣል [35] ።

ለኢትዮጵያ አለም-ዓቀፍ የሲቪልና የፖለቲካ መብቶች ቃል ኪዳን የሴቶችና የአካል ጉዳተኞች በአስተዳደርና በመንግስት ውስጥ ያላቸውን ሁለንተናዊና ትርጉም ያለው ተሳትፎ ለማሳደግ የሚያስችል የሕግ መሰረት ያጠናክራል።

በሴቶች ላይ የሚደርሰውን ማንኛውንም አይነት አድልዎ የማስወገድ ስምምነት (CEDAW) —1979 እ.ኤ.አ

በ1979 የፀደቀው በሴቶች ላይ የሚደረግ ሁሉንም አይነት አድልዎች የማስወገድ ስምምነት (CEDAW) የሴቶችን መብት ለመጠበቅና ለማስተዋወቅ የተዘጋጀ ዋና አለም አቀፍ ስምምነት ነው። በሁሉም የሕይወት ዘርፎች በሴቶች ላይ የሚደርስ አድልዎ እንዲወገድ፣ በፖለቲካና በመንግስት ተሳትፎን ጨምሮ አጽንዖት ይሰጣል [36]። ከሴቶች ፖለቲካዊ ማብቃት ጋር የተያያዙ ቁልፍ ጉዳዮች የሚከተሉትን ያካትታል፡-

• **አንቀጽ 4፡ ጊዜያዊ ልዩ ርምጃዎች፡-** በሴቶች ላይ የሚደረግ ሁሉንም አይነት አድልዎች የማስወገድ ስምምነት በፖለቲካና በውሳኔ ሰጭነት ላይ በተለይም ታሪካዊና መዋቅራዊ አለመመጣጠን ባለበት ሁኔታ የሴቶችን ውክልና ለማፋጠን እንደ ኮታ ወይም የልዩ ድጋፍ ፕሮግራሞችን መጠቀምን ይደግፋል[37]።

•**አንቀጽ 7: ፖለቲካዊና የመንግሥት ህይወት:-** ሴቶች ከወገኖች ጋር በሞርጫ የመሞረጥ፣ የመመረጥና በየደረጃው በፖለቲካ አውጪና በህዝብ አስተዳደር ላይ የመሳተፍ መብት እንዲኖራቸው ይህ አንቀጽ መንግሥታትን ያሳስባል።

ኢትዮጵያ በሴቶች ላይ የሚደረጉ ሁሉንም አይነት አድሎዎች የማስወገድ ስሞምነትን በደርግ ዘመን በማፅደቅ የሴቶችን የፖለቲካ ተሳትፎ የሚገድቡ የህግ፣ ማህበራዊና ባህላዊ እንቅፋቶችን ለማስወገድ አስገዳጅ ግዴታዎችን ተወጥታለች። ኮንቬንሽኑ ሰርዓተ-ጾታ ተኮር ፖለቲከኞችን ለማራመድ፣ አካታች አስተዳደርን ለማጎልበትና በፖለቲካ ተቋማት ውስጥ የሴቶችን አመራርነት የማሳደግ ማዕቀፍንም ይይዛል።

በሴቶች ላይ የሚፈጸሙ ጥቃቶችን ለማስወገድ የወጣ መግለጫ (DEVAW) — 1993 እ.ኤ.አ

በ1993 እ.ኤ.አ በተባበሩት መንግሥታት ድርጅት ጠቅላላ ጉባኤ የጸደቀው በሴቶች ላይ የሚፈጸሙ ጥቃቶችን ለማስወገድ የወጣው መግለጫ (DEVAW)፣ ማንኛውንም ዓይነት በሴቶች ላይ የሚፈጸሙ ጥቃቶችን ለመፍታትና ለማስወገድ የተቋቋመ ቁልፍ ዓለም አቀፍ የሕግ ማዕቀፍ ነው። መግለጫው በሴቶች ላይ የሚፈጸሙ ጥቃቶች የሰብአዊ መብቶችና የመሠረተዊ ነፃነቶች ጥሰት እንደሆኑ፣ እንዲሁም የሥርዓተ-ጾታ እኩልነትን፣ ልማትንና ሰላምን ለማሞጣት ለሚደረገው ጉዞ ትልቅ እንቅፋት መሆናቸውን ይገነዘባል። DEVAW በቤተሰብ፣ በማኅበረሰብ፣ ወይም በመንግሥት የሚፈጸሙ ወይም ችላ የሚባሉ አካላዊ፣ ወሲባዊና ሥነ-ልቦናዊ ጉዳቶችን የሚያካትት አጠቃላይ የጥቃት ትርጉም ይሰጣል።

ለሴቶች መብትና አቅምን ለማሳደግ ተገቢነት ያላቸው የDEVAW ዋና ዋና ድንጋጌዎች የሚከተሉት ናቸው፡

•**አንቀጽ 1፡ በሴቶች ላይ የሚፈጸሙ ጥቃት ትርጉም፡** ይህ አንቀጽ በሴቶች ላይ የሚፈጸሙ ጥቃትን በማንኛውም ጾታን መሠረት ባደረገ ጥቃት ሞክንያት የሚመጣ ወይም ለመጣ የሚችል አካላዊ፣ ወሲባዊ ወይም ሥነ-ልቦናዊ ጉዳት ወይም ስቃይ ሲሆን፣ ዛቻን፣ ማስገደድን ወይም ያለአግባብ ነፃነትን መንፈግን ያጠቃልላል።

•**አንቀጽ 4፡ የመንግሥታት ኃላፊነት፡** DEVAW መንግሥታት በሴቶች ላይ የሚፈጸሙ የጥቃት ድርጊቶችን ለመከላከል፣ ለመመርመርና ጥፋተኞችን ለመቅጣት ተገቢውን ጥረት እንዲያደርጉ፣ እንዲሁም ተጓዥዎችን ለመጠበቅና እንዲህ ያሉ ጥቃቶችን ለማስወገድ የሚያስችሉ ፖለቲከኞችን፣ የሕግ እርምጃዎችንና የድጋፍ አገልግሎቶችን እንዲዘረጉ ጥሪ ያቀርባል።

ሞንሞ እንኳን DEVAW በሕግ የሚያስገድድ የውል ስሞምነት ባይሆንም፣ የአገራትን ሕግጋት፣ የፖለቲካ ቀረጽና የጥበቃ ሥራዎችን የሚመራ ተደማጭነት ያለው ዓለም አቀፍ መመዘኛ ነው። እንደ ኢትዮጵያ ባሉ አገሮች፣ DEVAW እንደ CEDAW ያሉ አስገዳጅ ስሞምነቶችን የሚያግዝ ሲሆን፣ መንግሥታት ጾታን መሠረት ያደረጉ ጥቃቶችን ለመፍታት የገቡትን ቃል በማጠናከር ሴቶች ያለ ሞንሞ ፍርሃትና ተጽዕኖ በፖለቲካዊ፣ ማኅበራዊና ሕዝባዊ ሕይወት ውስጥ እንዲሳተፉ ሞቹ ሁኔታን ይፈጥራል።

የአካል ጉዳተኞች መብት ኮንቬንሽን (CRPD) —2006 እ.ኤ.አ

እ.ኤ.አ. በ2006 በሰራ ላይ የዋለው የአካል ጉዳተኞች መብት ኮንቬንሽን የአካል ጉዳተኞች መብት ለመጠበቅና ለመሟላት አጠቃላይ አለም-ዓቀፍ ማዕቀፍ ያቀርባል። ኮንቬንሽኑ አካል ጉዳተኞች መስተሳለፍ ማካተትና በሁሉም የመንግሥት ዘርፎች ማለትም በፖለቲካዊና በህዝባዊ ህይወት ውስጥ እኩል ተሳትፎ ማድረግ አስፈላጊ መሆኑን አፅንዖት ይሰጣል። ዋና ዋና ድንጋጌዎች የሚከተሉትን ያካትታል፡

• **አንቀጽ 6፡ የአካል ጉዳተኛ ሴቶች፡** ይህ አንቀጽ የአካል ጉዳተኛ ሴቶችና ልጃገረዶች በርካታና እርስ በርስ የተቆላለፉ የመድልዎ ዓይነቶች እንደሚገጥሟቸው ይገነዘባል። እንዲሁም፡ አካል ጉዳተኛ ሴቶች ከሌሎች ጋር በእኩልነት ሁሉንም የሰብአዊ መብቶችና መሠረታዊ ነጻነቶች እንዲያገኙና እንዲጠቀሙ ለማስቻል፡ የሴቶችን መስተሳለፍ፡ ዕድገትና አቅም ማጎልበት ለማረጋገጥ የመንግሥት አባል አገራት ተገቢውን እርምጃ ሁሉ እንዲወስዱ ይጠይቃል [38] ።

• **አንቀጽ 9፡ ተደራሽነት፡** ይህ አንቀጽ የመንግሥት አባል አገራት የአካል ጉዳተኞች አካላዊ አካባቢን፡ ትራንስፖርትን፡ መረጃና የመገናኛ ዘዴዎችን እንዲሁም ሌሎች የሕዝብ አገልግሎቶችንና መገልገያዎችን በእኩልነት እንዲያገኙ ለማረጋገጥ ተገቢ እርምጃዎችን እንዲወስዱ ያስገድዳል። ተደራሽነትን ማረጋገጥ ራሳቸውን ችለው ለመኖርና በፖለቲካ ተሳትፎን ጨምሮ በሁሉም የሕይወት ዘርፎች መስተሳለፍ ለመሳተፍ ወሳኝ ነው [38]።

• **አንቀጽ 29፡ የፖለቲካ ተሳትፎ፡-** ይህ አንቀጽ አካል ጉዳተኞች በፖለቲካዊና በመንግሥት ህይወት ውስጥ መስተሳለፍ የመሳተፍ መብታቸውን ያረጋግጣል። ከሌሎች ጋር በእኩልነት የመምረጥ፡ የመመረጥና በሕዝብ ውሳኔ አሰጣጥ ሂደት ውስጥ የመሳተፍ መብታቸውን ያረጋግጣል [38]።

• **ተደራሽነትና ድጋፍ፡-** መንግሥታት የአካል ጉዳተኞች የፖለቲካ መብቶቻቸውን ለመጠቀም አስፈላጊ የሆኑትን አካላዊ፡ መረጃን መሰረት ያደረገና ተቋማዊ ግብዓቶችን እንዲያገኙ ማረጋገጥ ይጠበቅባቸዋል። ይህም ተደራሽ የሆኑ የምርጫ ጣቢያዎችን፡ መረጃዎችን በተገቢ ፎርማቶች ብሎም በሚያስፈልግበት ጊዜ ድጋፍ ማድረግን ያካትታል [38]።

• **ከአድልዎ የጸዳ መርህ፡-** የአካል ጉዳተኞች መብት ኮንቬንሽን አካል ጉዳተኞች በፖለቲካዊና በመንግሥት ተሳትፎ ውስጥ መገለልና መድልኦ ሊገጥማቸው እንደማይገባ ያሳስባል [38]።

• **ተመጣጣኝ ማስተካከያ፡** ኮንቬንሽኑ የመንግሥት አባል አገራት አካል ጉዳተኞች ከሌሎች ጋር በእኩልነት መብቶቻቸውን እንዲጠቀሙ ለማረጋገጥ ተመጣጣኝ ማስተካከያዎችን እንዲያቀርቡ ይጠይቃል። ይህም ተመጣጣኝ ያልሆነ ወይም ከልክ ያለፈ ጫና የማይጥሉ እንዲሁም አካል ጉዳተኞች የፖለቲካዊ ሂደቶችን እንዲያገኙ፡ በሕዝብ ውሳኔ አሰጣጥ ላይ እንዲሳተፉና በሲቪክ ተግባራት ላይ ውጤታማ በሆነ መንገድ እንዲሳተፉ የሚያስችሉ አስፈላጊና ተገቢ ማስተካከያዎችን ያጠቃልላል [38]። ኢትዮጵያ የአካል ጉዳተኞች መብት ኮንቬንሽንን በማፅደቅ የአካል ጉዳተኞች የፖለቲካ ተሳትፎ የሚገድቡ መዋቅራዊና የአመለካከት ማነቆዎችን የማስወገድ ግዴታ አለባት። ኮንቬንሽኑ አካላት የዲሞክራሲ ተቋማትን ለመፍጠርና የአካል ጉዳተኞች ጨምሮ ለሁሉም ዜጎች እኩል ዕድሎችን ለማስተዋወቅ ተግባራዊ የሚሆን ፍጥ ካርታ ይሰጣል።

የቤጂንግ መግለጫና የድርጊት መርሃ-ግብር—1995 እ.ኤ.አ

እ.ኤ.አ በ1995 በቤጂንግ በተደረገው አራተኛው የዓለም የሴቶች ኮንፈረንስ የጸደቀው የቤጂንግ መግለጫና የድርጊት መድረክ የሴቶችን መብት ለማሳደግና ለማበቃት እንደ አንድ ሞልክት አለም-ዓቀፍ ማዕቀፍ ሆኖ የገለግላል። በተለይም የሴቶችን ሀሳንተናዊ ተሳትፎ በፖለቲካዊና ህዝባዊ ህይወት ውስጥ ለዘላቂ ልማትና ዲሞክራሲያዊ አስተዳደር እንደ ማዕዘን ድንጋይ በማስተዋወቅ ላይ ትኩረት ያደርጋል። ቁልፍ መመሪያዎች የሚከተሉትን ያካትታል፡

- **ዋነኛ የትኩረት አቅጣጫ ሰ—በፖለቲካዊ ሂደቶች ውስጥ የሚፈጸሙ አድሎአዊ ድርጊቶችን ማስወገድ፡-** ሴቶች በፖለቲካዊ ውሳኔ አሰጣጥ ላይ በእኩልነት እንዲሳተፉ የሚከለክሉትን ሁሉንም መሰናክሎች ህጋዊ፣ ባህላዊ ወይም ተቋማዊ በሙሉ እንዲያሰወግዱ፣ ያለ አድልዎና መሰናክል የፖለቲካ መብቶቻቸውን እንዲጠቀሙ ይጠይቃሉ [39]።

- **ዋነኛ የትኩረት አቅጣጫ ሰ—የሴቶችን ውክልና ማሳደግ፡** መንግሥታት በአካባቢ፣ በክልልና በአገር አቀፍ ደረጃ በምርጫና በሹመት የሰራ ቦታዎች ላይ የሴቶችን ቁጥር ለመጨመር እንደ ልዩ ድጋፍ፣ ኮታ፣ የአመራርነት ስልጠናና የእርሰ-በርሰ ድጋፍ መርህ ግቦች ያለ ተጨባጭ እርምጃዎችን እንዲወስዱ አሳስቧል [39]።

- **ዋነኛ የትኩረት አቅጣጫ ሰ—የአቅም ግንባታና የፖሊሲ ማሻሻያ፡-** የድርጊት መድረኩ እንደ ኢትዮጵያ ላሉ ሀገራት የአስተዳደር መዋቅሮችን እንዲያሻሽሉ፣ ለሰርዓተ-ጾታ ትኩረት የሚሰጡ ፖሊሲዎችን እንዲያዘጋጁና ሴቶች በፖለቲካዊ ሂደቶች ውስጥ ትርጉም ባለው መልኩ እንዲሳተፉ የሚያስችል ድጋፍ ሰጪ ሁኔታዎችን ለመፍጠር ተግባራዊ መመሪያ ይሰጣል [39]። ኢትዮጵያ እነዚህን መመሪያዎች ተግባራዊ በማድረግ ለሰርዓተ-ጾታ እኩልነት ያላትን ቁርጠኝነት በማጠናከር፣ በአስተዳደር ረገድ የሴቶችን አመራርነት ማሳደግና ለተሻለ አሳተፊና ወካይ የፖለቲካ ተቋማት ግንባታ አስተዋጽኦ ማበርከት ትችላለች።

ዘላቂ የልማት ግቦች (SDGs) —2015-2030 እ.ኤ.አ

ዘላቂ የልማት ግቦች (SDGs) እንዲሁም አለም-ዓቀፍ ግቦች በመባል የሚታወቀውን በተባበሩት መንግሥታት ድርጅት በ2015 ለዘላቂ ልማትና ማህበራዊ አካታችነት ሀሳንተናዊ ማዕቀፍን [40] አጽድቀዋል። በርካታ ግቦች ከፖለቲካ ተሳትፎና ከአካታች አስተዳደር ጋር በቀጥታ የተገናኙ ናቸው።

- **ግብ 5- የሰርዓተ-ጾታ እኩልነት፡-** በፖለቲካዊ፣ ኢኮኖሚያዊና ህዝባዊ ህይወት በሁሉም የውሳኔ አሰጣጥ ደረጃዎች የሴቶችን ሙሉ እና ውጤታማ ተሳትፎ ብሎም እኩል የመሪነት እድሎችን ያረጋግጣል[40]።

- **ግብ 10- የተዛባ እኩልነትን መቀነስ፡-** የአካል ጉዳት ያለባቸውን ጨምሮ የተገለሉ ቡድኖችን እኩል ማህበራዊ፣ ኢኮኖሚያዊ እና ፖለቲካዊ እድሎችን መስጠትና አካታችነትን ያበረታታል [40]።

- **ግብ 16- ሰላም፣ ፍትህ እና ጠንካራ ተቋማት፡-** አሳተፊ የሆነ አስተዳደርና ፍትህ ለሁሉም እንዲዳረስ በየደረጃው አካታች፣ተጠያቂነት ያለበትና ወካይ ተቋማት እንዲፈጠሩ ጥሪ አቅርቧል።

ዘላቂ የልማት ግቦች አካታች የአስተዳደርና የፖለቲካ ተሳትፎ አስማቀፋዊ ግዴታዎች ናቸው የሚለውን መርህ ያጠናክራል። የሰርዓተ-ጾታ እኩልነትን በማሳደግ፣ ኢ-ፍትሃዊነትን በመቀነስና ተቋማትን በማጠናከር የሴቶችን፣ የአካል ጉዳተኞችንና ሌሎች የተገለሉ ወገኖችን የፖለቲካ ተሳትፎ ማሳደግ የሚያስችል አጠቃላይ ማዕቀፍ ይሰጣል። ኢትዮጵያ ፊሪማ ሀገር እንደመሆኗ አገራዊ ጥረቶችን ወደ ፍትሃዊ የፖለቲካ ውክልና፣ አሳታፊ አስተዳደርና ማህበራዊ አካታችነትን ለመምራት ከዘላቂ የልማት ግቦች ጋር ትሰራለች።

ማጠቃለያ: የአለም-ዓቀፍ ማዕቀፎች ቁልፍ መብቶችና ግዴታዎች

አለም-ዓቀፍ የሕግ ማዕቀፎች በጋራ ከመንግስታት የሚከተሉትን ይፈልጋሉ፡-

- የሴቶችንና የአካል ጉዳተኞችን የፖለቲካ መብቶች ያለ አድልዎ ማረጋገጥ።
- ተሳትፎን የሚገድቡ ሕጋዊ፣ ማህበራዊ፣ ባህላዊ ወይም አካላዊ እንቅፋቶችን ማሰወገድ።
- ታሪካዊና መዋቅራዊ አለመመጣጠንን ለመፍታት አዎንታዊ እርምጃዎችን እና ልዩ እርምጃዎችን መተግበር።
- ትርጉም ያለው ተሳትፎን ለማረጋገጥ ተደራሽ መረጃ፣ የሰነድ-ዜጋ ትምህርትና ድጋፍ መስጠት።
- እንደ በሴቶች ላይ የሚደረጉ ሁለንተናዊ አይነት አድሎዎች የማሰወገድ ሰሞሞነት (CEDAW) እና የአካል ጉዳተኞች መብት ኮንቬንሽን (CRPD) ኮሚቴዎች ላሉ አለም-ዓቀፍ አካላት ሂደቱን በመከታተል ሪፖርት ማድረግ።

እነዚህ ሰነዶች ለኢትዮጵያ ሀገራዊ ሕጎች፣ ፖሊሲዎችና ፕሮግራሞችን ከአለም-ዓቀፍ ደረጃዎች ጋር ለማጣጣም እና አካታች አስተዳደርን ለማጠናከር የህግ መሰረት ይሰጣል።

3.2 አህጉራዊ የሕግና የፖሊሲ ማዕቀፎች (አፍሪካ)

አፍሪካ ሰብዓዊ መብቶችን፣ ዲሞክራሲንና ሁሉን አቀፍ የፖለቲካ ተሳትፎን ለማግኘት ጠንካራ አህጉራዊ የሕግ ሰነዶችንና የፖሊሲ ማዕቀፎችን አዘጋጅታለች። እነዚህ ማዕቀፎች አለም-ዓቀፍ ሰሞሞነቶችን እንዲያሟሉና ኢትዮጵያን ጨምሮ አባል ሀገራት የሴቶችንና የአካል ጉዳተኞችን ፖለቲካዊ መብቶች በማረጋገጥ ረገድ ይመራሉ። ስድስቱ ዋና ዋና አህጉራዊ የሕግና የፖሊሲ ማዕቀፎች ከዚህ በታች በዝርዝር ቀርበዋል።

ምስል 3: ለሴቶችና አካል ጉዳተኞች አካላት የፖለቲካ ተሳትፎ የሚያገለግሉ ዋና ዋና አህጉራዊ የሕግና የፖሊሲ ማዕቀፎች

የአፍሪካ የሰብዓዊና የህዝቦች መብት ቻርተር (ACHPR)—1981 እ.ኤ.አ

የአፍሪካ የሰብዓዊና የህዝቦች መብት ቻርተር ሰኔ 27 ቀን 1981 እ.ኤ.አ በናይሮቢ ኬኒያ በበፊት የአፍሪካ አንድነት ድርጅት በአሁኑ የአፍሪካ ህብረት [41] ጸደቆ በሰራ ላይ ዋለ። በፖለቲካ ውስጥ እኩል ተሳትፎን እንዲኖር የሚያበረታታ የአፍሪካ አህጉር ቀዳሚ የሰብዓዊ መብት መሳሪያ ነው። ዋና ድንጋጌዎች የሚከተሉትን ያካትታሉ።

- አንቀጽ 13፡- ማንኛውም ዜጋ በአገሩ መንግሥት ውስጥ በነፃነት የመሳተፍ መብቱን እውቅና ይሰጣል [41]።
- አንቀጽ 2፡- ማንኛውንም አይነት መደልዎ ይከለክላል፤ ጾታን ወይም የአካል ጉዳትን ጨምሮ [41]።
- አንቀጽ 9፡- በማህበረሰቡ ባህላዊ፣ ኢኮኖሚያዊና ፖለቲካዊ ሕይወት የመሳተፍ መብትን ያረጋግጣል [41]።

የአፍሪካ የሰብዓዊና የህዝቦች መብቶች ቻርተር አካታች አስተዳደር አህጉራዊ ግዴታ ነው የሚለውን መርህ ያስቀመጠ ሲሆን በኢትዮጵያ የሴቶችና የአካል ጉዳተኞችን የፖለቲካ ተሳትፎን ለማሳደግ ህጋዊ መሰረት ይሰጣል።

የአፍሪካ የሰብዓዊና ህዝቦች መብት ፕሮቶኮል ለአፍሪካ የሴቶች መብት ቻርተር (የማፑቶ ፕሮቶኮል)-2003 እ.ኤ.አ

የአፍሪካ የሰብዓዊና የህዝቦች መብት ቻርተር ሰኔ 27 ቀን 1981 እ.ኤ.አ በናይሮቢ ኬኒያ በበፊት የአፍሪካ አንድነት ድርጅት በአሁኑ የአፍሪካ ህብረት [41] ጸደቆ በሰራ ላይ ዋለ። በፖለቲካ ውስጥ እኩል ተሳትፎን እንዲኖር የሚያበረታታ የአፍሪካ አህጉር ቀዳሚ የሰብዓዊ መብት መሳሪያ ነው። ዋና ድንጋጌዎች የሚከተሉትን ያካትታሉ።

- አንቀጽ 13፡- ማንኛውም ዜጋ በአገሩ መንግሥት ውስጥ በነፃነት የመሳተፍ መብቱን እውቅና ይሰጣል [41]።
- አንቀጽ 2፡- ማንኛውንም አይነት መደልዎ ይከለክላል፤ ጾታን ወይም የአካል ጉዳትን ጨምሮ [41]።
- አንቀጽ 9፡- በማህበረሰቡ ባህላዊ፣ ኢኮኖሚያዊና ፖለቲካዊ ሕይወት የመሳተፍ መብትን ያረጋግጣል [41]።

የአፍሪካ የሰብዓዊና የህዝቦች መብቶች ቻርተር አካታች አስተዳደር አህጉራዊ ግዴታ ነው የሚለውን መርህ ያስቀመጠ ሲሆን በኢትዮጵያ የሴቶችና የአካል ጉዳተኞችን የፖለቲካ ተሳትፎን ለማሳደግ ህጋዊ መሰረት ይሰጣል።

የአፍሪካ ዲሞክራሲ፣ ሞርጫና አስተዳደር ቻርተር (ACDEG)—2007 እ.ኤ.አ

የአፍሪካ ዲሞክራሲ፣ ሞርጫና አስተዳደር ቻርተር በ2007 እ.ኤ.አ በአፍሪካ ህብረት ጥላ ሥር በአዲስ አበባ፣ ኢትዮጵያ ተቀባይነት አግኝቷል። ዲሞክራሲያዊ አስተዳደርን፣ የሞርጫ ታማኝነትንና አካታች የፖለቲካ ተሳትፎን የሚያበረታታ ቁልፍ አህጉራዊ መሳሪያ ነው [43]። ዋና ድንጋጌዎቹ የሚከተሉትን ያካትታል፡

- አንቀጽ 3፡ ዲሞክራሲ ሴቶችንና የተገለሉ ቡድኖችን ጨምሮ የሁሉንም ዜጎች ንቁና አካታች ተሳትፎ ይጠይቃል።

• **አንቀጽ 9:-** የሰነዙን ትምህርትን ማሳደግ፣ የሴቶችና አካል ጉዳቶች በአስተዳደርና በምርጫ ተሳትፎ የሚያስችሉ እርምጃዎችን የበረታታል [43]።

• **አንቀጽ 29፡** መንግስታት የሴቶችን መስና የነቃ ተሳትፎ በምርጫ ሂደት እንዲያበረታቱና የሰርዓተ-ጾታን ውክልና በሁሉም ደረጃ እንዲያረጋግጡ ጥሪ አቅርቧል።

የአፍሪካ ዲሞክራሲ፣ ምርጫና አስተዳደር ቻርተር አካታች አስተዳደር አህጉራዊ ግዴታ ነው የሚለውን መርህ ያጠናክራል። የሴቶችን፣ አካል ጉዳቶችና ሌሎች የተገለጹ ወገኖችን መብትና ተሳትፎ በግልፅ በመመልከት በኢትዮጵያ ውስጥ ያላቸውን መስ የፖለቲካ ተሳትፎ ለመምራትና ለማስተዋወቅ ጠንካራ የሕግ ማዕቀፍ አዘጋጅቷል።

አጀንዳ 2063 እ.ኤ.አ

አጀንዳ 2063 ለአፍሪካ ማህበራዊና ኢኮኖሚያዊ ለውጥ ፖለቲካዊ አስተዳደርን ያካተተ ስትራቴጂያዊ ማዕቀፍ ጥር 31 ቀን 2015 እ.ኤ.አ በአዲስ አበባ ኢትዮጵያ በአፍሪካ ህብረት ጸድቋል። ዋና የሰርዓተ-ጾታና የአካል ጉዳቶች ግዴታዎች የሚከተሉትን ያካትታል፡

• **ሞቶች 6:-** እድገት በሰዎች የሚመራ፣ በአፍሪካ ህዝቦች፣ በተለይም በሴቶችና በወጣቶች እምቅ አቅም ላይ የሞትተማመን እና አካል ጉዳቶችን የሞትንከባከብ” አፍሪካ በማለት አፅንዖት ይሰጣል [44] ።

• **ዋና ዓላማ 7:-** የፖለቲካ አመራርነትን ጨምሮ በሁሉም ዘርፍ የሰርዓተ-ጾታ እኩልነት እንዲኖር ይጠይቃል[44] ።

ኢትዮጵያ አጀንዳ 2063ን ከአገራዊ ዕቅዶች ጋር በማዋሃድ ለአካታች የፖለቲካ ተሳትፎ የረዥም ጊዜ ስትራቴጂዎችን ተግባራዊ ለማድረግ ቃል ገብታለች።

ለአፍሪካ የሰብዓዊና ህዝቦች መብት ፕሮቶኮል በአፍሪካ የአካል ጉዳቶች መብት ቻርተር (የአፍሪካ የአካል ጉዳቶች ፕሮቶኮል)-2018 እ.ኤ.አ

ለአፍሪካ የሰብዓዊና ህዝቦች መብት ፕሮቶኮል በአፍሪካ የአካል ጉዳቶች መብት ቻርተር (የአፍሪካ የአካል ጉዳቶች ፕሮቶኮል) እ.ኤ.አ ጃንዋሪ 29 ቀን 2018 እ.ኤ.አ በአዲስ አበባ በአፍሪካ ህብረት በርዕሰ ብሔሮችና በመንግሥታት ጉባኤ ጸድቋል። የአካል ጉዳቶች የፖለቲካ ተሳትፏቸውንና በአስተዳደር ውስጥ ያላቸውን ተሳትፎ ጨምሮ ሁሉንም ሰብዓዊ መብቶች መስ በመስ እና እኩል ተጠቃሚነታቸውን የሚያበረታታ አህጉራዊ የሰብዓዊ መብት መሳሪያ ነው [45]። ዋና ዋና ድንጋጌዎቹ የሚከተሉትን ያካትታል፡

• **አንቀጽ 3:-** በሁሉም የሕይወት ዘርፎች የአካል ጉዳቶችን እኩልነት፣ አድልዎ አለመፈጸም እና መስ ተሳትፎን አገልፋ ያሳያል፤ ይህም ለፖለቲካዊ ተሳትፎም ሆነ ለአስተዳደር መሠረት ይሰጣል [45]።

• **አንቀጽ 4:-** አካል ጉዳቶች በሁሉም ደረጃዎች በውሳኔ አሰጣጥ ሂደቶች ውስጥ የፖለቲካና የአስተዳደር መዋቅሮችን ጨምሮ ያላቸውን ተሳትፎን ለማሳደግ የመንግስት አካላት ሕግ በማውጣት፣ አስተዳደራዊና የበጀት እርምጃዎችን እንዲወስዱ ያስገድዳል [45]።

•አንቀጽ 5፡ በአድሎአዊ ህጎች፣ ልማዶች ወይም ተግባራት የፖለቲካ ተሳትፎን ማረጋገጥ አይቻልም[45]።

•አንቀጽ 29፡ አካል ጉዳተኞች በአገራቸው የፖለቲካ ሕይወትና አስተዳደር ከሌሎች ጋር በእኩልነት የመሳተፍ፣ የመሞረጥ፣ የመመረጥና የመንግስት ፖሊሲዎችን እና ውሳኔዎችን በማውጣት ላይ የመሳተፍ መብታቸውን ያረጋግጣል። የመንግስት አካላት የድምጽ አሰጣጥ ሂደቶችን፣ የሞርጫ ጣቢያዎችን፣ የመረጃና የሞርጫ ቁሳቁሶችን ተደራሽነት ለማረጋገጥ እና በፖለቲካ ፓርቲዎችና በህዝብ ተቋማት ውስጥ የሚደርሰውን አድልዎ ለማሰወገድ የህግ፣ የአስተዳደርና ሌሎች እርምጃዎችን መውሰድ ይጠበቅባቸዋል።

ፕሮቶኮሉ አካላት አስተዳደር አህጉራዊ ግዴታ መሆኑን ያረጋገጠ ሲሆን በኢትዮጵያ የአካል ጉዳተኞችን የፖለቲካ ተሳትፎ ለማሳደግ የሕግ ማዕቀፍ ያቀርባል።

የኢጋድ አህጉራዊ የሰርዓተ-ጾታ እኩልነት ስትራቴጂ 2023-2030 እ.ኤ.አ

የኢጋድ አህጉራዊ የሰርዓተ-ጾታ እኩልነት ስትራቴጂ 2023-2030 እ.ኤ.አ አባል አገሮች በሁሉም ጉዳዮች ላይ የሥርዓተ-ጾታን እኩልነትና የሴቶችን ተሳትፎ ለማበረታታት እንዲያስችል በሞሰራቅ አፍሪካ የልማት በይነ መንግስታት (ኢጋድ) ጽድቋል።የሴቶች የፖለቲካና የውሳኔ አሰጣጥ ሂደቶች ብሎም እኩል ተጠቃሚነታቸውን የሚያገኝ አህጉራዊ የፖሊሲ ማዕቀፍ ነው [46]። ዋና ዋና ድንጋጌዎችም የሚከተሉትን ያካትታል፡

•**ስልታዊ እርምጃ 1፡-** የሰርዓተ-ጾታ እኩልነት ግቦችን በማውጣትና አስፈላጊ ሆኖ ሲገኝ አዎንታዊ እርምጃዎችን በመውሰድ የሰርዓተ-ጾታ ውክልናን በመንግስት፣ በህዝብ አስተዳደር አካላት፣ በኮሚቴዎችና በፍትህ አካላት ማሳደግ[46]።

•**ስልታዊ እርምጃ 2፡-** የሴቶችን የፖለቲካ ተሳትፎ መደበኛ ችግሮችን እንደ አድሎአዊ ህጎችን፣ የሞርጫ ሰርዓቶችን፣ የሚደድ አድሎአዊነትንና ውስን የገንዘብ እና የሃብት ተደራሽነት ያሉትን መፍታት [46]።

•**ስልታዊ እርምጃ 3፡-** በሰርዓተ-ጾታ የተከፋፈሉ መረጃዎችን መሰብሰብና የሴቶችን አመራርነትና የአስተዳደር ተሳትፎን የሚደግፉ ፖሊሲዎችንና ፕሮግራሞችን ለመሞራት ማስረጃዎችን ማዘጋጀት [46]።

ስትራቴጂው አካላት የፖለቲካ ተሳትፎ ለዘላቂ ልማት አስፈላጊ ነው የሚለውን መርህ ያስቀመጠ ሲሆን በኢትዮጵያና በሌሎች የኢጋድ አባል ሀገራት የሴቶችን ውክልና እና አመራርነት ለመደገፍ አህጉራዊ ማዕቀፍ በመሆን ያገለግላል።

ማጠቃለያ፡ ከአህጉራዊ መሳሪያዎች የሚገኙ መብትና ግዴታዎች

አህጉራዊ መሳሪያዎች ኢትዮጵያን ጨምሮ አባል ሀገራትን በጋራ የሚከተለውን ይጠይቃሉ፡-

- ለሴቶችና አካል ጉዳተኞች እኩል የፖለቲካ መብቶችን ማረጋገጥ።
 - ተሳትፎን የሚያደናቅፋ መዋቅራዊ፣ ማህበራዊና ባህላዊ እንቅፋቶችን ማስወገድ።
 - እንደ ኮታ ወይም ለሴቶች የተያዘ መቀመጫዎች ያለ ልዩ ድጋፎችን መተግበር።
 - ተደራሽ የምርጫ ሂደቶችንና የሰነዝ ትምህርትን ማሳደግ።
 - ሂደቱን መከታተልና ለአፍሪካ ሰብዓዊ መብቶችና የአስተዳደር አካላት ሪፐርት ማድረግ።
- ለኢትዮጵያ እነዚህ አህጉራዊ ማዕቀፎች አለም-ዓቀፍ ቃል ኪዳኖችን የጠናክረው ብሎም ብሔራዊ ህጎችንና ፖሊሲዎችን ከአፍሪካ ደረጃዎች ጋር ለማስማማት ተጨማሪ መመሪያን ይሰጣሉ።

3.3 ሀገራዊ የሕግና የፖሊሲ ማዕቀፎች (በኢትዮጵያ)

ኢትዮጵያ በገባችው አለም-ዓቀፍ አህጉራዊ ቃል ኪዳኖች መሰረት አካታች የፖለቲካ ተሳትፎን ለመገንባት የተለያዩ ሀገራዊ የህግና የፖሊሲ ማዕቀፎችን አዘጋጅታለች። እነዚህ ማዕቀፎች የሴቶችንና አካል ጉዳተኞችን የመምረጥ፣ የመመረጥና በህዝብ ውሳኔ አሰጣጥ ላይ የመሳተፍ መብቶችን እውቅና ሲሰጡ እኩልነትን፣ ተደራሽነትንና ማብቃትን ያመጣሉ።

ምስል 4፡ የሴቶችና አካል ጉዳተኞች አካታች የፖለቲካ ተሳትፎ ዋና ዋና የሀገር አቀፍ የህግና የፖሊሲ ማዕቀፎች

የኢትዮጵያ ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፐብሊክ ሕገ-መንግሥት (1995) እ.ኤ.አ

የኢትዮጵያ ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፐብሊክ ሕገ መንግሥት (1995) እ.ኤ.አ የአገሪቱ የበላይ ሕግ ሲሆን ለፖለቲካዊ ተሳትፎ ሕጋዊ መሰረት ይሰጣል፡

- አንቀጽ 25፡ ሁሉም ሰዎች በሕግ ፊት እኩል መሆናቸውን እና በሕግ እኩል ጥበቃ የማግኘት መብት እንዲላቸው ያረጋግጣል፤ እንዲሁም በጾታ፣ በሃይማኖት፣ በብሔር ወይም በአካል ጉዳት ላይ የተመሠረተ አድልዎ መፈጸሞን ይከለክላል [47]።
- አንቀጽ 35፡ በሴቶችና በወንዶች መካከል እኩልነት መኖሩን ያረጋግጣል፤ ሴቶችን በትዳር፣ በቤተሰብ እና በንብረት ጉዳዮች ላይ ይጠብቃል፤ ከጎጂ ልማዳዊ ድርጊቶች ጥበቃ ያደርጋል፤ እንዲሁም በፖለቲካዊ፣ ማኅበራዊ እና ኢኮኖሚያዊ ሕይወት ውስጥ መስተሳተፍ እንዲኖራቸው ዋስትና ይሰጣል [47]።
- አንቀጽ 36፡ ሴት ልጆችን ጨምሮ ሕፃናትን ከብዘበዛ፣ ከጥቃትና ከጎጂ ልማዶች ይጠብቃል፤ ይህም የወጣት ሴቶችን የፖለቲካና የማኅበራዊ አቅም ግንባታ በተዘዋዋሪ ይደግፋል [47]።
- አንቀጽ 37፡ አረጋውያንን እና አካል ጉዳተኞችን ከአድልዎ ይጠብቃል፤ በማኅበራዊ፣ ኢኮኖሚያዊና ፖለቲካዊ ሕይወት ውስጥ መስተሳተፍ እንዲኖራቸው ዋስትና ይሰጣል [47]።
- አንቀጽ 52(4)፡- በፖለቲካ ውክልናና አመራርነት ውስጥ የሰርዓተ-ጾታ እኩልነትን ለማረጋገጥ እርምጃዎች እንዲወሰዱ ያዘዛል [47]።

ሕገ መንግሥቱ ሴቶችንና አካል ጉዳተኞችን ጨምሮ ሁሉም ዜጎች በፖለቲካዊ ሕይወት ውስጥ የመሰማራት እኩል መብትና እድሎች አላቸው የሚል መርህ አስቀምጧል።

የኢትዮጵያ ሴቶች ብሔራዊ ፖሊሲ (1993) እ.ኤ.አ

የኢትዮጵያ ሴቶች ብሔራዊ ፖሊሲ (1993) እ.ኤ.አ የሰርዓተ-ጾታ እኩልነትንና የሴቶችን ተጠቃሚነት ለማሳደግ የመጀመሪያውን አገራዊ ማዕቀፍ ነው [48]።

- ሴቶችን በፖለቲካ፣ በኢኮኖሚያዊና በማህበራዊ ልማት ጉዳይ ወኪሎች አድርጎ እውቅና ይሰጣል [48]።
 - ሴቶች በአመራርነትና በአስተዳደር ውስጥ እንዲሳተፉ የሚያደናቅፉ አድሎአዊ ሕጎችና ተግባራት እንዲወገዱ ይጠይቃል [48]።
 - የሥርዓተ-ጾታ እኩልነት እና የሴቶች አቅም ግንባታ ተግባራት ውጤታማ በሆነ መንገድ መተግበራቸውን፣ ክትትል መደረጉን እና ተጠያቂነት መኖሩን ለማረጋገጥ በተለያዩ የመንግሥት እርከኖች የሥርዓተ-ጾታ እኩልነት መዋቅሮች እንዲቋቋሙ ጥሪ ያቀርባል። እነዚህም በፌዴራል ሚኒስቴር መሥሪያ ሴቶች ውስጥ ያሉ የሴቶች ጉዳይ መመሪያዎች (WADs)፣ የክልል የሴቶች ጉዳይ ቢሮዎች (RWBs)፣ እንዲሁም በዞን፣ በወረዳ እና በቀበሌ ደረጃ ያሉ አስተባባሪ ጽሕፈት ሴቶች ወይም ተጠሪ አካላትን ያካትታሉ [48]።
 - በሁሉም ሴክተሮች ውስጥ ሰርዓተ-ጾታን እንዲከታተሉ የመንግሥት ተቋማትን ያዛል [48]።
- ፖሊሲው በመላው ኢትዮጵያ የሴቶችን የፖለቲካ ተሳትፎና የወሳኔ አሰጣጥ ሂደቶች ላይ ተሳትፎ ለማድረግ መሰረት ጥሏል።

ብሔራዊ የማህበራዊ ጥበቃ ፖሊሲ (2014) እ.ኤ.አ

የብሔራዊ የማህበራዊ ጥበቃ ፖሊሲ (2014) እ.ኤ.አ ሴቶችንና አካል ጉዳተኞችን ጨምሮ የተጋላጭ ቡድኖችን ማህበራዊ ተሳትፎን ያበረታታል [49]።

- ማህበራዊ ጥበቃን በውሳኔ አሰጣጥና አስተዳደር ተደራሽነት እንዲኖር በማድረግ ከመብቃት ጋር ያገናኛል።

- በማህበራዊና ፖለቲካዊ ሂደቶች ውስጥ የማህበረሰብ ተሳትፎን ያበረታታል።

- የተሳትፎ እንቅፋቶችን የሚቀንሱ አካቶች አካባቢዎችን መፍጠርን ይደግፋል [49]።

ፖሊሲው ዘላቂነት ያለው ማህበራዊ ልማት የሚወሰነው ሁሉም ዜጎች በአስተዳደርና በህዝባዊ ህይወት ውስጥ መስተጋብሮች በመሆኑን እውቅና ይሰጣል።

የፌዴራል የመንግሥት ሰራተኞች አዋጅ ቁጥር. 1064/2017 እ.ኤ.አ

የፌዴራል መንግሥት ሰራተኞች አዋጅ ቁጥር 1064/2017 እ.ኤ.አ በፐብሊክ ሰርቪስ ውስጥ እኩልነትንና አካቶችነትን ያጠናክራል።

- አንቀጽ 13(3)፡- በሲቪል ሰርቪስ ውስጥ ሴቶችንና ወክልና የሌላቸውን ብሔረሰቦች በቅድመ ሁኔታ መቅጠርን ይፈቅዳል[50]።

- አንቀጽ 70(13)፡- በሰራ ቦታ ለሚደርሰ ወሲባዊ ትንኮሳና መድልዎ የዲሲፕሊን ቅጣት ይጥላል [51]። ይህ አዋጅ የተገለጹ ቡድኖችን በአመራርነትና በውሳኔ ሰጪነት ፍትሃዊ ወክልናን ያበረታታል። በተጨማሪም ለሴቶችና አካል ጉዳተኞች በሲቪል ሰርቪስ ውስጥ እኩል እድልና ወክልናን በማረጋገጥ አካቶች አስተዳደርን ያሳድጋል።

የተሻሻለው የምርጫ የፓርቲዎች ምዝገባና ስነምግባር አዋጅ ቁጥር 1394/2025 እ.ኤ.አ

አዋጅ ቁጥር 1394/2025 ቀደም ሲል የነበረውን የምርጫ፣ የፖለቲካ ፓርቲዎች ምዝገባ እና የምርጫ ሥነ ምግባር አዋጅ ቁልፍ ድንጋጌዎችን አሻሽሏል። ይህ ቀዳሚው ሕግ በመደበኛነት አዋጅ ቁጥር 1162/2019 (መሠረተዋዊው ሕግ) በመባል የሚታወቅ ሲሆን፣ በኋላም በአዋጅ ቁጥር 1235/2021 (ጊዜያዊ ማሻሻያ) ተሻሽሏል። አሁን ደግሞ በአዋጅ ቁጥር 1394/2025 በሰፊው ተሻሽሏል። ይህ የተሻሻለው አዋጅ የፖለቲካ ተሳትፎን ለማስፋፋት የሚያስችሉ ጠንካራ ድንጋጌዎችን አስተዋውቋል፡-

- አንቀጽ 4፡ የፖለቲካ ፓርቲዎች ሕዝባዊ የአገዛዝ መርሆዎችን እንዲያከብሩ እና በውስጣዊ አደረጃጀታቸው፣ አመራራቸው እና ውሳኔ አሰጣጥ ሂደቶቻቸው ውስጥ ሁሉን አቀፍነትን እንዲያረጋግጡ ያስገድዳል [53]።

- አንቀጽ 15፡ ለደጋፍ ፊርማ የሚያስፈልገውን መስፈርት በማወረድ እና ለዕጩነት የሚቀርቡ ሌሎች መዋቅራዊ መሰናክሎችን በማስወገድ የሴቶች፣ የወጣቶች እና የአካል ጉዳተኞች ተሳትፎን ያጠናክራል [53]።

- አንቀጽ 22፡ በፖለቲካ ፓርቲዎች ውስጥ የሚፈጸሙ ሁሉን አቀፍነትን፣ እኩልነትን እና ሕዝባዊ አስተዳደርን የሚጥሱ ጥሰቶችን ለመፍታት የሚያስችሉ ሥርዓቶችን ይደነግጋል [53]።

• እንቀጽ 100፡ መንግሥት ለፖለቲካ ፓርቲዎች የሚሰጠው የገንዘብ ድጋፍ ፓርቲዎች በሚያጫቸው የሴቶች እና የአካል ጉዳተኞች ብዛት ላይ ተመስርቶ እንዲከፋፈል በመደንገግ፡ አካታችነትን በተግባር የሚያበረታታ የገንዘብ ድጋፍ ሥርዓት ይዘረጋል [53]።

የተሻሻለው አዋጅ ትርጉም ያለው ውክልናን በማራመድ፡ እኩል የፖለቲካ መብቶችን በማስጠበቅ እና የፖለቲካ ፓርቲዎች የአገሪቱን ማህበራዊ ልዩነት እንዲያንፀባርቁ በማረጋገጥ የኢትዮጵያን የፖለቲካ እና የሞርጬ ስርዓት ዘመናዊ ያደርገዋል።

ብሔራዊ የአካል ጉዳተኞች ፖሊሲ (2021 እ.ኤ.አ፡ ረቂቅ)

ብሔራዊ የአካል ጉዳተኞች ፖሊሲ (2021 እ.ኤ.አ፡ ረቂቅ) የአካል ጉዳተኞችን መብት፡ ክብርና አካታችነትን በሁሉም የሕይወት ዘርፎች ያበረታታል።

- የተሳተፎ ሕጋዊ፡ ተቋማዊና አካላዊ እንቅፋቶችን ማስወገድን ያዛል።
- የመረጃ፡ የመገናኛና የፖለቲካ መድረኮችን የማግኘት ዋስትና ይሰጣል።
- በአስተዳደር አካላት ውስጥ አካል ጉዳተኞችን የሚወክሉ ድርጅቶችን ማማከርና ተሳትፎን ያበረታታል [54]።

ፖሊሲው አካል ጉዳተኞች በፖለቲካዊና በህዝባዊ ሕይወት ውስጥ መስተጻፈት በመስተጻፈት እንዲሳተፉ ኢትዮጵያ ያላትን ቁርጠኝነት ያረጋግጣል።

የኢትዮጵያ ብሔራዊ ሞርጬ ቦርድ የሰርዓተ-ጾታና ማካተት ስትራቴጂ (2021 እ.ኤ.አ)

የኢትዮጵያ ብሔራዊ ሞርጬ ቦርድ የሰርዓተ-ጾታና ማካተት ስትራቴጂ (2021 እ.ኤ.አ) ሰርዓተ-ጾታንና አካል ጉዳተኝነትን በሞርጬ ሂደት ውስጥ ለማካተት ተግባራዊ ማዕቀፍ ያቀርባል።

- ሴቶችንና አካል ጉዳተኞች እንደ መራጮች፡ እጩዎችና የሞርጬ አስፈፃሚዎች እኩል ተሳትፎ እንዲኖራቸው ያበረታታል።
- ተደራሽ የሆኑ የሞርጬ ቁሳቁሶችንና ለሰርዓተ-ጾታ ትኩረት የሚሰጡ የመራጮች ትምህርትን ያዛል።
- በሞርጬ ወቅት የሚደርሰው አድልዎንና ሰርዓተ-ጾታን መሰረት ያደረጉ ጥቃቶችን መከላከያ እርምጃዎችን ይዘረዝራል [55]።

ስትራቴጂው በሞርጬ ሰርዓቱ ውስጥ አካታችነትን ተቋማዊ የሚያደርግና ፍትሃዊ እና ወካይ ሞርጬዎች እንዲካሄዱ ይደግፋል።

የአስር አመቱ የልማት እቅድ (2021-2030) እ.ኤ.አ

የአስር አመቱ የልማት እቅድ (2021-2030) እ.ኤ.አ የኢትዮጵያ አካታችና ዘላቂ ልማት ስትራቴጂን ማዕቀፍ ነው።

- የሰርዓተ-ጾታ እኩልነትን፡ አካታች አስተዳደርንና አካል ጉዳተኞችን ማብቃትን በብሔራዊ ደረጃ ቅድሚያ ይሰጣል።
- የሴቶችና የተገለለ ቡድኖች የፖለቲካ ተሳትፎና አመራር ላይ እፅንዖት ይሰጣል።
- አካታች አስተዳደርን ከግልጽነት፡ ተጠያቂነትና ፍትሃዊ ልማት ጋር ያስተሳስራል።

እቅዱ ሁሉም ዜጎች በአስተዳደርና በአገራዊ ልማት ላይ ተፅዕኖ የሚፈጥሩባት ዲሞክራሲያዊና አካታች የሆኑ ኢትዮጵያን የማየት ራዕይ አስቀምጧል።

የሰርዓተ-ጾታና የአካል ጉዳተኞች መብቶችን ለማሳደግ የሚያስችሉ ተቋማዊ ዘዴዎች

የብሔራዊ የማህበራዊ ጥበቃ ፖሊሲ (2014) እ.ኤ.አ ሴቶችና አካል ጉዳተኞችን ጨምሮ የተጋላጭ ቡድኖችን ማህበበርካታ ተቋማትና አካላት የህግ ማዕቀፎችን ተግባራዊ ለማድረግ ይደግፋሉ [57]፡-

- የሴቶች እና ማህበራዊ ጉዳይ ሚኒስቴር፡- የሴቶችን የፖለቲካ ተሳትፎ ተግባራትን ጨምሮ ከሰርዓተ-ጾታ ጋር የተያያዙ ፖሊሲዎችንና ፕሮግራሞችን ያቀናጀል።

- የኢትዮጵያ ብሔራዊ ምርጫ ቦርድ፡- ምርጫን ፍትሃዊና ተደራሽ ያደርጋል፤ የመራጮች ትምህርትን ያበረታታል፤ ሴቶችንና አካል ጉዳተኞችን ማካተትን ይከታተላል።

- የአካል ጉዳተኛ ድርጅቶችና የሴቶች ጥምረት፡- ለአካባቢ ፖሊሲዎች፣ ለአቅም ግንባታና የግንዛቤ ማሰጫጠጫ ዘመቻዎች ወትወተ/አድራሻዊ ማድረግ።

- የፓርላማ ኮሚቴዎች፡- በፖለቲካ ተቋማት ውስጥ የሰርዓተ-ጾታ እኩልነትንና የአካል ጉዳተኞችን አካታችነት ክትትል ያደርጋሉ።

ራዊ ተሳትፎን ያበረታታል [49]።

- ማህበራዊ ጥበቃን በውሳኔ አሰጣጥና አስተዳደር ተደራሽነት እንዲኖር በማድረግ ከመብቃት ጋር ያገናኛል።

- በማህበራዊና ፖለቲካዊ ሂደቶች ውስጥ የማህበረሰብ ተሳትፎን ያበረታታል።

- የተሳትፎ እንቅፋቶችን የሚቀንሱ አካባቢዎችን ለማጠናከር ይደግፋል [49]።

ፖሊሲው ዘላቂነት ያለው ማህበራዊ ልማት የሚወሰነው ሁሉም ዜጎች በአስተዳደርና በህዝባዊ ህይወት ውስጥ መስተጻፈት በመስተጻፈት መሆኑን እውቅና ይሰጣል።

ማጠቃለያ፡ ከሀገራዊ የሕግና የፖሊሲ ማዕቀፎች የወጡ መብቶች እና ግዴታዎች

በኢትዮጵያ ህግ መሰረት ሴቶችና አካል ጉዳተኞችን ጨምሮ ለሁሉም ዜጎች የሚከተሉት የፖለቲካ መብቶች እና ግዴታዎች ተረጋግጠዋል።

- የመሞረጥ መብት፡- ዜጎች በየደረጃው ነፃና ፍትሃዊ ምርጫ የመሳተፍ መብት አላቸው (የኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ መንግሥት፡ 1995፤ አንቀጽ 38፤ የተሻሻለው የብሔራዊ ምርጫ አዋጅ ቁጥር 1394/2025)።

- የእጩነት መብት፡- ዜጎች በምርጫ የመወዳደርና የመንግሥትን ስልጣን የመጠየቅ መብት አላቸው (የኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ መንግሥት፡ 1995፤ አንቀጽ 38፤ የፖለቲካ ፓርቲዎች ሞዘገባ አዋጅ ቁጥር 1394/2025)።

- በውሳኔ አሰጣጥ ውስጥ መሳተፍ፡- ዜጎች በአካባቢ ምክር ቤቶች፣ አማካሪ አካላትና የህዝብ ምክንያር ላይ የመሳተፍ መብት አላቸው (የኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ መንግሥት፡ 1995፤ አንቀጽ 55፤ ብሔራዊ የኢትዮጵያ ሴቶች ፖሊሲ፡ 1993፤ ብሔራዊ የአካል ጉዳተኞች ፖሊሲ፡ 2021 (ረቂቅ)።

- የዜግነት ግዴታዎች፡- ዜጎች መረጃ የማግኘት፣ አካባቢ ተሳትፎን የማሳደግና የሌሎችን የፖለቲካ መብቶች የማክበር ግዴታ አላቸው (የኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ መንግሥት፡ 1995፤ አንቀጽ 34 እና 38)።

እነዚህ መብቶች ህግን የማክበር፣ ዲሞክራሲያዊ ሂደቶችን የማስከበርና ለአካባቢ አስተዳደር በንቃት አስተዋጽኦ ለማበርከት ተያያዥ ግዴታዎች ጋር በጋራ የተረጋገጡ ናቸው።

ክፍል አራት: በአተገባበር ላይ ያለ ክፍተቶችና እየቀጠለ ያለ ተግዳሮቶች

በኢትዮጵያ ጠንካራ የሕግና የፖለቲካ ማዕቀፎች ቢኖሩም፣ ሴቶችና አካል ጉዳተኞች የፖለቲካ ተሳትፏቸውን የሚገድቡ በርካታ መሰናክሎች እያጋጠሟቸው ነው። ውጤታማ የሆኑ የአካታችነት፣ እኩልነትና ማብቃት ሰልፎችን ለማዘጋጀት እነዚህን ተግዳሮቶች መረዳት አስፈላጊ ነው።

ምስል 5: የሴቶችና አካል ጉዳተኞች የፖለቲካ ተሳትፎ ላይ ያሉ ችግሮች

4.1 መዋቅራዊና ተቋማዊ ንግሮች

በኢትዮጵያ ውስጥ መዋቅራዊና ተቋማዊ ምክንያቶች የሴቶችና አካል ጉዳተኞች ፖለቲካዊ ተሳትፎን ይገድባሉ፡-

- **ውስን ውክልና መኖር፡-** በአካባቢ ምክር ቤቶች ሕገ-መንግሥታዊ ዋስትናና የሥርዓተ-ጾታ ኮት ቢኖርም ሴቶች በከፍተኛ ደረጃ የፖለቲካ ኃላፊነቶችና በፓርቲ አመራር መዋቅር ላይ ብዙም ውክልና የላቸውም። አካል ጉዳተኞች በፖለቲካ መሰሪያ ቤቶች ወይም ውሳኔ ሰጪ አካላት ውስጥ እምብዛም አይወከሉም [58]።

- **የአካል ጉዳተኞች ፖለቲካዊ ህይወት አለመተግበራቸው፡** ኢትዮጵያ የተባበሩት መንግስታት የአካል ጉዳተኞች መብት ኮንቬንሽን አጽድቃለች ነገር ግን በርካታ የምርጫ ጣቢያዎችና የፓርቲ ቢሮዎች ተደራሽ አይደሉም። የአካል ጉዳት ላለባቸው እጩዎች አጋዥ መሳሪያዎችና አሰራሪ ልዩ ህይወታዊ ብዙ ጊዜ ይጎድላሉ [58]።

- **የተቋማት የተበታተነ ቅንጅት፡-** ብሔራዊ ምርጫ ቦርድ፣ የሴቶችና ማህበራዊ ጉዳይ ሚኒስቴርና አካል ጉዳተኝነትን ያማከለ ኤጀንሲዎችን ጨምሮ በርካታ ተቋማት በማካተት ላይ ይሰራሉ። ነገር ግን ቅንጅታዊ አሰራር ደካማ በመሆኑ የፖለቲካዊ አፈጻጸም ወጥነት የጎደለው ነው[59]።

- **አናሳ ክትትልና ተጠያቂነት መኖር፡-** የሴቶችና አካል ጉዳተኞችን የፖለቲካ መብቶችን የማካተትና ማረጋገጫ ዘዴዎች ብዙ ጊዜ ሀብት የሌላቸው በመሆናቸው በሕግ ዋስትናና በተጨማሪም አሰራሮች መካከል ክፍተቶች እንዲፈጠሩ ያደርጋል [60]።

- **የተዛባ አመለካከት፡-** በሴቶች ዘሪያ የሚሰሩ ተቋማት የፖለቲካ መሳሪያ ናቸው በሚል በተሳሳተ መንገድ መተቸት[60]።

- **የእውቀት ክፍተት እና የሀብት እጥረት፡** የሴቶች እና የአካል ጉዳተኞች የፖለቲካ እና የምርጫ መብቶችን በተመለከተ ሰፊ የእውቀት ክፍተት ይታያል። ከዚህ በተጨማሪም፣ ሴቶች እና አካል ጉዳተኞች በፖለቲካ እና በምርጫ ሂደት ውስጥ ንቁ ተሳትፎ እንዲያደርጉ ለማብቃት የሚያስፈልገው የሀብት አቅርቦት እጅግ ውስን ነው[60]።

4.2 የማህበራዊ-ባህላዊና የአመለካከት ተግዳሮቶች

በኢትዮጵያ ውስጥ ያለ ማህበራዊ ደንቦችና አመለካከቶች የተሳተፉ ንግሮች መሆናቸውን ቀጥለዋል፡-

- **ስር የሰደደ የተዛባ የስርዓተ-ጾታ አመለካከት፡-** የወንዶች የበላይነት ልማዶች የአመራርነትን ሚና ለወንዶች ቅድሚያ በመስጠትና ሴቶች ለምርጫ እንዲወዳደሩ ወይም በፖለቲካዊ ክርክሮች እንዲይሳተፉ ያደርጋቸዋል [61]።

- **በአካል ጉዳተኞችን ማግለል፡-** አካል ጉዳተኞችን ችሎታ በተመለከተ ያለ የተሳሳተ አመለካከቶች በእጩነት ወይም በመሪነት ያላቸውን ተቀባይነት ይገድባሉ [62]።

- **የቤተሰብና የማህበረሰብ ጫና፡-** የኢትዮጵያ ሴቶች ቤት ውስጥ ለሚሰሩ ተግባራት ኃላፊነቶች ከፍተኛ ግምት ይሰጣቸዋል፤ ይህም የፖለቲካ ተሳትፎን ሊገድብ ይችላል [62]።

- **በፖለቲካ ፓርቲዎች ውስጥ ያለ ተቃውሞ፡-** የፖለቲካ ፓርቲዎች ወንድ እጩዎችን በመደገፍ ለሴቶችና አካል ጉዳተኞች በተለይም በገጠር የእርሱ-በርሱ ደጋፊ ወይም አካታች ህይወታዊ ማሟላት አለመቻል[62] ።

4.3 የተደራሽነትና የመረጃ ትግሮች

በተጨማሪም የሉተዳሮች የፖለቲካ ተሳትፎ እድሎችን ይቀንሳሉ፡-

- **አካላዊ ተደራሽነት፡-** በኢትዮጵያ ውስጥ የሉ በርካታ የምርጫ ጣቢያዎች፣ የፓርቲ ቢሮዎችና የፖለቲካ ስብሰባዎች የመንቀሳቀስ እክል ላላቸው ሰዎች በተለይም በገጠር ወይም በግጭት በተጠቁ ክልሎች ተደራሽ አይደሉም [63]።
- **የመረጃ ክፍተቶች፡-** የፖለቲካ ዘመቻ ቁሳቁሶች፣ የመራጮች ትምህርት ፕሮግራሞችና የሕግ አውጪ ሰነዶች እንደ ኦዲዮ፣ ወይም ቀላል አማርኛና የአካባቢ ቋንቋዎች ባሉ ይዘቶች አይገኙም [64] ።
- **ዲጂታል ክፍፍል፡-** የተገደበ የቴክኖሎጂ ተደራሽነት፣ የኢንተርኔት ግንኙነትና ዲጂታል እውቀት አለመኖር በበደን-መረብ መድረክ የሚካሄዱ የሲቪክ መድረኮች ወይም የወትወተ/አድቮኬሲ ዘመቻዎችን ተሳትፎ ይገደባል [64]።

4.4 ከግጭት ጋር የተያያዘ ትግሮች

በአንዳንድ ክልሎች የለው አለመረጋጋት በኢትዮጵያ አካባቢ የፖለቲካ ተሳትፎን በእጅጉ ይጎዳል።

- **የፖለቲካ ቦታዎች የተገደበ መሆን፡-** ግጭት በተከሰተባቸው አካባቢዎች እንደ ትግራይ፣ ኦሮሚያ፣ አማራ፣ ሶማሌና ቤንሻንጉል ጉሙዝ ክልል የሉ ሴቶችና አካል ጉዳተኞች በፀጥታ ትግር ሳቢያ ወደ ምርጫ ጣቢያ መድረስ፣ የፖለቲካ ስብሰባዎች መሳተፍ ወይም በዘመቻ መሳተፍ አይችሉም [65, 66]።
- **መፈናቀልና ሰደት፡-** የትጥቅ ግጭቶች ማህበረሰቡን እንዲሰደዱ ያስገድዳቸዋል። በዚህም ምክንያት ተፈናቀዮች የመመረጥ መብት፣ የፓርቲ አባልነትና የዜጎች ተሳትፎ እድሎችን ያጣሉ [66]።
- **የምርጫ ሂደቶች መታወክ፡-** ግጭቶች ምርጫዎች እንዲራዘሙ፣ እንዲሰረዙ ወይም እንዲሰተጓጉ ያደርጋሉ ብሎም ዜጎች የፖለቲካ መብቶቻቸውን እንዲጠቀሙ የሚያደርጉ እድሎችን በመገደብ አጠቃላይ ተሳትፎን ይቀንሳል [65] ።
- **ጥቃትና ማሰፈራሪያ፡-** ሴት መሪዎችና አካል ጉዳተኛ እጩዎች ቀጥተኛ ማሰፈራሪያ፣ ትንኮሳ ወይም ከፖለቲካዊ ተሳትፎ ለመከላከል የነጣጠረ ጥቃት ሊደርሰባቸው ይችላል። ፖለቲካዊ ጥቃት ስርዓተ-ጾታን መሰረት ያደረገ ወይም አካል ጉዳተኝነትን መሰረት ያደረገ ሲሆን በአጠቃላይ መገለል [66] ሊሆን ይችላል።
- **ሰነ-ልቦናዊና ማህበረሰባዊ ተፅእኖዎች፡-** ግጭት ፍርሃት፣አሰቃቂ ሁኔታና አለመተማመንን ይፈጥራል። ይህም ሴቶችና አካል ጉዳተኞች ጥቃቱ ከቀዘቀዘ በኋላም በፖለቲካዊ ህይወት ውስጥ እንዲይሳተፉ ሊያበረታታ ይችላል [66]።
- **የግብዓትና የደጋፍ ተደራሽነት ውሰን መሆን፡-** ግጭት አሰራሪ አገልግሎቶችን፣ የፖለቲካ ፓርቲዎችን ደጋፍና የሲቪክ ትምህርት ፕሮግራሞችን በማወክ ለተገለሉ ቡድኖች ትርጉም ላለው ተሳትፎ የሚያስፈልጉትን መረጃዎች፣ ትሰሰሮች ወይም የሎጂስቲክስ ደጋፍ ሳያገኙ እንዲቀሩ ያደርጋል [66]።

4.5 የዲጂታል ጥቃትና ትንኮሳ

በኢትዮጵያ እያደገ የመጣው የዲጂታል መድረኮች አጠቃቀም ለሴቶችና አካል ጉዳተኞች በአጠቃላይ ለህብረተሰቡ ፖለቲካዊ ተሳትፎ አዳዲስ እንቅፋቶችን አምጥቷል።

• **የበይነ-መረብ ትንኮሳ፡-** ሴቶችና አካል ጉዳተኛ እጩዎች ወይም አክቲቪስቶች ብዙውን ጊዜ ዛቻ፣ አፀያፊ አስተያየቶችና የማህበራዊ ሚዲያ መድረኮች ላይ ዓላማ ያደርጋሉ። እነዚህ ጥቃቶች በጾታ፣ በአካል ጉዳት ወይም በሁለቱም ላይ የተመሰረቱ ሊሆኑ ይችላሉ፤ ይህም ፍርሃትን የሚፈጥርና የህዝብን የፖለቲካ አገላለጽ የሚገድብ [67] ነው።

• **በሳይበር ማሰራረትና ሰሞ ማጥፋት፡-** ዲጂታል መድረኮችን አላግባብ መጠቀም ማለትም የሀሰት መረጃዎችን ማሰራጨት፣ አሳሳቾች የተቀየሩ ሞሰሎችን መጠቀምና የሰሞ ማጥፋት መልካም ሰሞን ለጎዳ፣ ታማኝነትን ሊያሳጣና በፖለቲካዊ ተሳትፎ ላይ ያለውን እምነት ሊቀንስ ይችላል። እንደዚህ አይነት ጥቃቶች ሴቶችንና አካል ጉዳተኞችን በአመራርነት ቦታዎች ላይ ለጎዳ ይችላሉ [67፣ 68]።

• **በእኩልነት ተደራሽ አለመሆን፡-** ብዙ ሴቶችና አካል ጉዳተኞች በተለይም በገጠራቱ ኢትዮጵያ ሰማርት ሰልኮች፣ ኮምፒውተሮች፣ አስተማማኝ የኢንተርኔት አገልግሎትና የዲጂታል እውቀት ሰልጠናዎች ተደራሽነት ውስን ናቸው [67]።

• **የዲጂታል የደህንነት እርምጃዎች አለመኖር፡-** ተቋማት ለአስተማማኝ የበይነ-መረብ ተሳትፎ ውስን ጥበቃ ይሰጣሉ፤ ስለሆነም የተገለጹ ቡድኖች ለትንኮሳ ወይም መገለል ተጋላጭ ይሆናሉ[67, 68] ።

4.6 የሰርዓተ-ጾታና የአካል ጉዳት ተደራረቢ ችግሮች

በኢትዮጵያ አካል ጉዳት ያለባቸው ሴቶች ሰርዓተ-ጾታን፣ አካል ጉዳተኝነትን፣ ማህበራዊና ኢኮኖሚያዊ ደረጃንና ጂኦግራፊያዊ ሁኔታዎችን ያጣመሩ የተወሳሰቡ እንቅፋቶች ያጋጥሟቸዋል።

• **የኢኮኖሚ ችግሮች፡-** ዘመቻ ማድረግና የፖለቲካ ተሳትፎ አካል ጉዳት ያለባቸው ሴቶች ብዙ ጊዜ የሚጎድሏቸውን የገንዘብ ሀብቶች ይጠይቃሉ፤ ይህም ተወዳዳሪነትን ይገድባል [69]።

• **የሰራና የህይወት አለመመጣጠንና የቤት ውስጥ እንክብካቤ ኃላፊነቶች፡-** አካል ጉዳተኛ ሴቶች ተጨማሪ የእንክብካቤ ወይም የመንቀሳቀስ ተግዳሮቶች ሊያጋጥሟቸው ይችላሉ፤ ይህም የፖለቲካ ኃላፊነቶችን ከቤት ውስጥ ግዴታዎች ጋር ማመጣጠን ከባድ ያደርገዋል[70]።

• **ለትንኮሳና መድልዎ መጋለጥ፡-** አካል ጉዳተኛ ሴቶች በሁለቱም ማለትም በማህበረሰቡና በፖለቲካ ፓርቲዎች ለቀል፣ ሰነ-ልቦናዊ ወይም አካላዊ ትንኮሳና መድልዎ ይበልጥ ተጋላጭ ናቸው [70]።

• **የድጋፍ አገልግሎቶች አናሳ መሆን፡-** የእርስ-በርስ ሞክክርና ድጋፍ፣ የፓርቲ ኔትወርኮችና የአቸ ድጋፍ ተደራሽ ላይሆኑ ይችላሉ፤ ይህም የፖለቲካ ተሳትፎ እድሎችን ይቀንሳል [69]።

• **ማህበራዊና ባህላዊ መገለል፡-** ለወንዶች የበላይነትና ችሎታ ያለው አመለካከት አካል ጉዳት ያለባቸው ሴቶች በፖለቲካዊ ተሳትፎ ተስፋ እንዲቆርጡ ያደርጋቸዋል ብሎም ህዝቡ በአመራርነት ላይ ያለውን እምነት ያሳጣል [69፣70]።

• **ዲጂታልና የመረጃ ችግሮች፡-** እንደ ሁኔታው የሚዘጋጁ ቴክኖሎጂዎች እጥረት መኖር፣ ተደራሽ የዘመቻ ቁሳቁሶችና የዲጂታል እውቀት በበይነ-መረብ የሚካሄዱ የፖለቲካ ቅስቀሳዎች ላይ የሚደረግ ተሳትፎን ይቀንሳል [70]።

ክፍል አምስት: አካቶ የፖለቲካ ተሳትፎ ለማምጣት የሚያስችሉ መንገዶች

ለሴቶችና አካል ጉዳተኞች አካቶ የፖለቲካ ሞህደር ለመፍጠር የበዙ ባለድርሻ አካላትን የተቀናጀ ተሳትፎ ይጠይቃል። አካቶ ተሳትፎ ሕጋዊ ግዴታ ብቻ ሳይሆን ዲሞክራሲ፣ ውክልናና ማህበራዊ ትስስርን ያጠናክራል። ይህ ክፍል ትርጉሞ ያለው ፖለቲካዊ ተሳትፎን ለማግለል ፖሊሲ፣ ልምዶችና የወትወተ እርምጃዎችን በማጣመር በባለድርሻ አካላት የተዘረዘሩ መንገዶችን ይይዛል።

ምስል 6: አካቶ የፖለቲካ ተሳትፎ ለማረጋገጥ የሚያስችሉ መንገዶች እና ተግባራት

5.1 የፖለቲካ አውጪዎችና የመንግሥት ተቋማት መንገዶችና ተግባራት

የመንግሥት ተቋማት አካታች የፖለቲካ ተሳትፎ ለማምጣት መዋቅራዊ መሰረት ያደርጋሉ። የማሰልጸም፣ ተደራሽነትና ተጠያቂነት ያላቸው ቁርጠኝነት ሕጋዊ መብቶች በተግባር እውን እንዲሆኑ ያረጋግጣል።

ሕግና ፖለቲካዊ ማሰልጸም

- ለሴቶችና አካል ጉዳተኞች እኩል የፖለቲካ መብቶችን የሚያረጋግጡ ሕገ-መንግሥታዊና ሕጋዊ ድንጋጌዎችን መተግበርና ማሰልጸም።
 - የአካታችነት ክፍተቶችን ለመለየትና ለመፍታት የሞርጬ፣ የፓርቲና የአካባቢ አስተዳደር ህጎችን ክፍተቶችን መለየትና መከላከል።
 - የማሰልጸሚያ ሰልፎችን ማጠናከር፣ የአፈጻጸም ክትትል ማድረግና ያልፈጸሙትን መቅጣት።
- ሞሳሌ፡- የኢትዮጵያ ብሔራዊ ሞርጬ ቦርድና የክልል ቢሮዎች በሞርጬ ማዕከላት ተደራሽነት ሶዲት ማድረግና አካታች የሞርጬ መመሪያዎችን ማሰልጸም ናቸው።

የተደራሽነት መለኪያዎች

- የመንግሥት ህንፃዎች፣ የሞርጬ ጣቢያዎችና የህዝብ መድረኮች በአካልና በዲጂታል ተደራሽ መሆናቸውን ማረጋገጥ።
- እንደ የሞልክት ቋንቋ ተርጓሚዎች፣ የብሬይል፣ ድምጽ መሰጫዎችና የሚደሰስ ድምጽ መሰጫ መሳሪያዎችን የመሳሰሉ ሁኔታዎችን ማመቻቸትና ማቅረብ።
- ለተደራሽ የመራጮች ሞዘገባና የፖለቲካ ግንኙነት በአይ.ሲ.ቲ የተገዙ ሰርዓቶችን ስራ ላይ ማዋል።
- ሞሳሌ፡- በአገር አቀፍ ደረጃ ከመጀመር በፊት በተመረጡ ወረዳዎች ተደራሽ የሆነ የድምጽ አሰጣጥ ሂደቶችን የመከራ ትግበራ ማካሄድ።

የግንዛቤ ፈጠራና ሰነድ ትምህርት

- የፖለቲካ መብቶችና እኩል ተሳትፎን የሚያጎሉ የሲቪክ ትምህርት ዘመቻዎችን በሀገር አቀፍ ደረጃ ማስጀመር።
- የሰርዓተ-ጾታ እኩልነትንና አካል ጉዳተኞችን ማካተትን በተመለከተ በት/ቤት የሰነድ ትምህርት በሰርዓተ ትምህርትና የህዝብ አገልግሎት ሰልጠናዎች ውስጥ ማካተት።
- የፖለቲካ መብቶች፣ የድምጽ አሰጣጥ ሂደቶችንና የተጠያቂነት አሰራሮች ላይ ግንዛቤ የሚፈጥሩ የከተማ ማዘጋጃ ቤቶችንና የማህበረሰብ መድረኮችን ማደራጀት።
- ሞሳሌ፡- የክልል ሴቶች ማህበራዊ ጉዳይ ጽ/ቤቶች ከመገናኛ ብዙሃን ጋር በመተባበር የሴቶችን የአመራር ተራኮችን ግንዛቤ መፍጠር/ማስተዋወቅ።

ተጠያቂነትና ክትትል

- በሞርጬና በሹመት የሰራ መደቦች ላይ የሴቶችንና የአካል ጉዳተኞችን ውክልና በተመለከተ ያሉትን መረጃዎች መከታተል።

- የልዩ ድጋፍ አፈጻጸምን አተገባበርን ለመገምገም ገለልተኛ የቁጥጥር አካላትን ማቋቋም፡፡
- የተሳተፎ እንቅፋቶችን ሪፖርት ለማድረግ የዜጎችን አስተያየት መሰጫ መንገዶችን ማቋቋም፡፡
- ሞላሌ፡ አካል ጉዳተኞች የሞርጫ ድጋፍ የሚጠይቁበት ወይም የተደራሽነት ክፍተቶችን የሚያሳዩበት የአካባቢ መንግሥት አካላት የእርዳታ ዴስኮችና የነጻ ሰልክ መስመሮችን (ሆት ላይን) ማዘጋጀት፡፡

5.2 የፖለቲካ ፓርቲዎችና የሞርጫ አስፈጻሚ አካላት መንገድ

የፖለቲካ ፓርቲዎችና የሞርጫ አስፈጻሚ ተቋማት ለአመራርነት እድሎች በር ሆነው ያገለግላሉ፡፡ የእነርሱ የወሰጥ ፖሊሲዎችና አሰራሮች በአብዛኛው ሴቶችና አካል ጉዳተኞች በፖለቲካ ስርዓት ውስጥ መሻሻል እንዲሟችሉ ይወስናሉ፡፡

አካቶች የፓርቲ አመራሮችና የእጩዎች ሞርጫ

- የሴቶችና የአካል ጉዳተኞች እጩነት የሚያበረታቱ ግልፅና ብቃትን መሰረት የደረገ የእጩነት መሰፈርቶችን/ሂደቶችን ማዘጋጀት፡፡
- የሴቶችና የአካል ጉዳተኞች በአመራርነት ቦታዎችና በእጩዎች ዘርዘር ውስጥ በፓርቲ ደረጃ በኩታ ወይም በእቅድ ማዘጋጀት፡፡
- የአካቶችነት ቁርጠኝነት ላይ ያለውን ሂደት በይፋ መግለጽ፡፡
- ለሞላሌ፡- የፖለቲካ ፓርቲዎች በወረዳ ደረጃ ቢያንስ 30% ለሴቶችና አንድ መቀመጫ ለአካል ጉዳተኛ ተወካዮች መያዝ ፡፡

የአቅም ግንባታና ድጋፍ

- የአመራርነት፡ የህዝብ ንግግር ለማድረግና የዘመቻ አስተዳደር ሰልጠና ፍላጎት ላላቸው ሴቶችና አካል ጉዳተኛ እጩዎች መሰጠት፡፡
 - ልምድ ያካበቱ መሪዎችን ከአዲሶች ጋር የሚያገናኝ የማማከርና የአቻ-ትምህርት ፕሮግራሞችን ማዘጋጀት፡፡
 - የተገለሉ እጩዎችን በዘመቻዎች ውስጥ እንዲሳተፉ ለመርዳት የገንዘብ ወይም የሎጂስቲክስ ድጋፍ ማድረግ፡፡
- ለሞላሌ፡- የኢትዮጵያ ሞርጫ ቦርድ ከሲቪል ማህበረሰብ ድርጅቶች ጋር በመተባበር ለሴቶችና ለወጣት እጩዎች የአመራርነት ሰልጠናዎችን ማዘጋጀት፡፡

ተቋማዊ የባህል ለውጥ

- የወሰጥ ፖሊሲ ማሻሻያ በማድረግና የግንዛቤ ማሰጫበጫ ሰልጠናዎችን በመጠቀም አካቶችና አካባቢ የፓርቲ ባህሎችን ማሳደግ፡፡
 - የፓርቲ ጽ/ቤቶችና የመሰብሰቢያ ቦታዎች ለአካል ጉዳተኞች ተደራሽ መሆናቸውን ማረጋገጥ፡፡
 - የሴቶችና የአካል ጉዳተኞች ተሳትፎ የሚያደናቅፋ የወሰጥ መሰናክሎችን በየጊዜው መገምገም፡፡
- ሞላሌ፡- የፖለቲካ ፓርቲዎች በሕገ መንግሥታቸውና በፖሊሲ ሰነዶቻቸው ውስጥ የአካል ጉዳተኛ ሰዎችን ማካተት መመሪያዎችን ማካተት፡፡

5.3 የሲቪል ማህበረሰብ ድርጅቶችና ጥምረቶች መንገድ

የሲቪል ማህበረሰብ ድርጅቶችና የአካል ጉዳተኛ ድርጅቶች በፖለቲካ በተግባር መካከል የሉ አስፈላጊ ድልድዮች ናቸው። ማህበረሰቡን የንቀሳቅሳሉ፣ ሪፎርም እንዲደረግ እድሮች የደርጋሉ ብሎም ተቋማትን ለአካባቢ አስተዳደር ተጠያቂ የደርጋሉ።

ወትወተ/አድራሻዊ መብቶችን ማስተዋወቅ

- የሴቶችንና አካል ጉዳተኞችን ተሳትፎ የሚያስተባብሩ የሕግና መዋቅራዊ ማሻሻያ ለማድረግ የፖለቲካ ወትወተ/አድራሻዊ ማካሄድ።

- በማህበረሰብ ደረጃ በፖለቲካ መብቶች ላይ የለውን ግንዛቤ ለማሳደግ ወርክሾፖችን፣ የሚዲያ ዘመቻዎችንና ፕሮግራሞች ማዘጋጀት።

ሞሳሌ፡- የሰርዓተ-ጾታ ኮታንና የተደራሽ ሞርጬዎችን አስፈላጊነትን ለማሰራዳት ከማህበረሰብ መሪዎች ጋር መድረኮችን ማዘጋጀት።

የአቅም ግንባታና የእርሰ-በርሰ ድጋፍና ምክክር

- ሴቶችንና አካል ጉዳተኞችን በአመራርነት፣ በህዝብ ፊት ንግግር ማድረግ፣ በዜጎች ተሳትፎና በፖለቲካ ትንተና ላይ ማሰልጠን።

- በሞርጬ ሂደቶች በዘመቻ ሰልፎች መመሪያዎች ላይ ድጋፍ ማድረግን ጨምሮ የእጩዎች ዘግጂነት ፕሮግራሞችን መደገፍ።

- የተገለሉ የኅብረተሰብ ክፍሎችን ልዩ ፍላጎቶች፣ ቅድሚያ የሚሰጣቸውን ጉዳዮች እና ሞርጬዎች መለየት።

- መረጃን ለአድራሻዊ፣ ለፖለቲካ ልማት እና ለፖለቲካ ተሳትፎ ክትትል በብቃት ለማድረግ፣ ለማስተዳደር እና ጥቅም ላይ ለመውሰድ የሚያስችል የመረጃ ሰርዓትን መገንባት።

ሞሳሌ፡- የአካል ጉዳተኛ ድርጅቶች አካል ጉዳተኞች ለሞርጬ እንዲወዳደሩ ለማዘጋጀት መመሪያዎችን ጨምሮ የሚያስፈልጉ ነገሮችን ድጋፍ ማድረግ።

የማህበረሰብ ተሳትፎ

- የሴቶችንና የአካል ጉዳተኛ ሰዎችን የፖለቲካ ተሳትፎ የሚገደቡ ባህላዊ ልማዶችን ለመቃወም የሀይማኖት መሪዎችን፣ ባህላዊ መሪዎችንና የማህበረሰቡ ተፅእኖ ፈጣሪ ሰዎችን ማሳተፍ።

- ሴቶችና አካል ጉዳተኛ ሰዎችን ለማስገደብ እንደ የትኩረት ቡድን፣ የጠረጴዛ ዙሪያና የማህበረሰብ ውይይት ያሉ አሳታፊ መድረኮችን ማመቻቸት።

- ሞሳሌ፡- የአካባቢው የሲቪል ማህበረሰብ ድርጅቶች ከትምህርት ቤቶችና ከወጣት ቡድኖች ጋር በመተባበር በልጃገረዶች በአካል ጉዳተኛ ሰዎች ወጣቶች መካከል የፖለቲካ ተሳትፎን ለማሳደግ ትብብር ማድረግ።

5.4 ለማህበረሰብ መሪዎች፣ አስተማሪዎችና የሚደድሩ ባለሙያዎች የሚያገለግሉ መንገዶች

የማህበረሰብ መሪዎችና የሚደድሩ የህዝብን አመለካከት ይቀርባሉ ብሎም አካታችነትን የሚያነቃቁ ወይም የሚያደናቅፉ ማህበረሰባዊ ልማዶችን ያስተዋወቃሉ።

የግንዛቤ ፈጠራና ማህበራዊ ልማዶች

- በመገናኛ ብዙሃን ዘመቻዎች፣ በራዲዮ ፕሮግራሞችና የአካባቢውን ታሪኮችን በመንገር የሴቶችንና የአካል ጉዳተኛ ሰዎችን አዎንታዊ ውክልና ማሳደግ።
- አካታች የፖለቲካ ተሳትፎን የሚያበረታቱ አድሎአዊ ትረካዎችን፣ አፈ-ታሪኮችን፣ ወይም የተዛባ አመለካከቶችን መቃወም።
- ሞሳሌ፡- ሰኬታማ ሴት መሪዎችንና የአካል ጉዳተኛ ፖለቲከኞችን የሚያገለግል፣ ጠቃሚነታቸውንና ተፅዕኖቸውን የሚያሳይ የሀገር ውስጥ የሬዲዮ ፕሮግራም ማዘጋጀት።

የዜጎች ተሳትፎ እና ቁጥጥር

- የእኩልነትና አካታችነት መልእክቶችን በሃይማኖታዊ ስብከቶች፣ የማህበረሰብ አስተማሪዎችና የት/ቤት ሰርዓተ-ትምህርቶች ውስጥ ማዋሃድ።
- የዜጎች መድረኮችን በፖለቲካዊ ጉዳዮች ላይ እንዲወያዩና የአካባቢ አስተዳደር አፈጻጸምን እንዲገመገሙ ማድረግ።
- የማህበረሰቡ መሪዎች የሞርጫ ሂደቶችን፣ የፓርቲ አሰራርንና የአካባቢ ሞክር ቤት ውሳኔዎችን አካታችነትን እንዲከተሉ ማበረታታት።
- ትምህርት ቤቶች መከባበርን፣ ትብብርንና አመራርነትን በሚያበረታቱ የሲቪክ ክለቦች ውስጥ ተማሪዎችን እንዲያሳትፉ ማበረታታት።
- ሞሳሌ፡- መምህራን በዲሞክራሲ እሴቶችና እኩልነት ላይ ወይም የቶችን በክፍል የሰነ-ዜጋ ትምህርቶች ውስጥ ማካተት።

5.5 ለአጠቃላይ ማህበረሰቡ የሚያገለግሉ መንገዶች

በኢትዮጵያ ያለው ሰፊው ማህበረሰብ አካታች የፖለቲካ ተሳትፎን በማሳደግ ወሳኝ ሚና ይጫወታል። የዜጎች ግንዛቤ፣ አመለካከትና የጋራ ተግባራት ሴቶችና አካል ጉዳተኛ ሰዎች በአስተዳደርና ውሳኔ አሰጣጥ ላይ ትርጉም ባለው መልኩ መሰማራት እንደሚችሉ ይወሰናሉ። አካታች ዲሞክራሲን ለመገንባት ብዙሃኑን የሚያከብሩ፣ አድልዎን የማይቀበሉና የእኩልነት ተሳትፎን በንቃት የሚደግፉ ዜጎችን ይጠይቃል።

አካታች የሲቪክ አስተሳሰብ

- በሁሉም የአስተዳደር እርከኖች በአመራርነትና ውሳኔ ሰጪ ቦታዎች ያሉ ሴቶችንና የአካል ጉዳተኛ ሰዎችን ክብር መስጠት።
- የሴቶችንና የአካል ጉዳተኛ ሰዎችን የፖለቲካ ተሳትፎ የሚገድቡ ንጂ እምነቶችንና ባህላዊ አመለካከቶችን መቃወም።

- የማህበረሰብ ወይዘቶችን፣ እቁቦችን፣ እድርን፣ የቡና ሰነ-ሰርዓቶችንና የአካባቢ ስብሰባዎችን የአካታችነት እሴትን ብሎም የፖለቲካ ተሳትፎና አመራርነትን እኩልነትን ለመወያየት ይጠቀሙ።
- ሞሳሌ፡- በቀበሌ ያለ የወጣቶችና የሴቶች ቡድኖች የሴቶች ምክር ቤት አባላትንና የአካል ጉዳተኛ ሰዎች ወካዮችን አዎንታዊ ሞሳሌዎችን ለማሳወቅ የማህበረሰብ ወይዘቶችን በማዘጋጀት ላይ ናቸው።

ንቁ ተሳትፎና ተጠያቂነት

- የመሞረጥ መብትን በንላፊነት መጠቀም ብሎም የሰርዓተ-ጾታ እኩልነትንና የአካል ጉዳት ማካተትን ቅድሚያ የሚሰጡ እጩዎችንና የፖለቲካ ፓርቲዎችን መደገፍ።
- በህዝባዊ ምክክር፣ በወረዳ ምክር ቤት ስብሰባዎችና በማህበረሰቡ ወይዘቶች ላይ በመሳተፍ ሀሳቦችን ለመግለፅና በአስተዳደር ውስጥ ለመካተት ይጠቅማል።
- የምርጫ ሂደቶችን መከታተልና አድልዎችን፣ ተደራሽ አለመሆን ወይም መገለልን የተመለከቱ ጉዳዮችን በአካባቢው ላይ ባለስልጣናት ወይም ለምርጫ ቦርድ ሪፖርት ያድርጉ።
- ሞሳሌ፡- በምርጫ ቀናት አካል ጉዳተኛ መራጮችን ለመርዳትና ተደራሽ የምርጫ ማዕከላትን ለማመቻቸት የማህበረሰብ አባላት በበጎ-ፈቃደኝነት ይሰራሉ።

ሕብረትና የጋራ ተግባር

- የፖለቲካ ግንዛቤንና ተሳትፎን የሚያበረታቱ የማህበረሰብ ማህበራትን፣ የወጣቶች ቡድኖችንና የሴቶች መድረኮችን መመስረት ወይም መቀላቀል።
- የሰነ-ዜጋ ትምህርትንና ሰላማዊ የፖለቲካ ተሳትፎን ለማስፋፋት በአካባቢው ካለ የሲቪክ ማህበረሰብ ድርጅቶችና የሐይማኖት ተቋማት ጋር መስራት።
- ማህበራዊ ትስስርን ለማጠናከር በፖለቲካ ወይዘቶች ወቅት መቻቻልን፣ ወይዘትንና መከባበርን ሞዴል ማድረግ።
- ሞሳሌ፡ ሰላማዊ ምርጫንና አካታች የፖለቲካ ተሳትፎን ለማበረታታት የማህበረሰብ ጥሞራቶች በአካባቢው ከሚገኙ የሬዲዮ ጣብያዎች ጋር በትብብር መስራት።

5.6 ለአለም- ዓቀፍ አጋር ድርጅቶች የሚያገለግሉ መንገዶች

አለም-ዓቀፍ አጋር ድርጅቶች የቴክኒክ እውቀትን፣ ትምህርትንና የገንዘብ ድጋፍን በማቅረብ ትልቅ ሚና ይጫወታሉ። የእነርሱ አስተዋጽዖ ሰርዓተ-ጾታንና አካል ጉዳተኝነትን በፖለቲካ ውስጥ ለማካተት የሚደረጉ ሀገራዊ ጥረቶችን ያጠናክራል።

የቴክኒክ ድጋፍና እውቀት መጋራት

- በአካታች የምርጫ ሰርዓት፣ አስተዳደርና የአመራር ልማት ላይ የፖለሲ ምክርና የቴክኒክ ድጋፍ መስጠት።
- የተሳካ የማካተት ሞዴሎች ወደላባቸው አገሮች የልምድ ልውውጥ ፕሮግራሞችንና የመማሪያ ገብኝነቶችን ማመቻቸት።

ለሞላሌ፡- የተባበሩት መንግስታት የልማት ፕሮግራምና የተባበሩት መንግስታት የሴቶች ድርጅት (UN Women) የኢትዮጵያ ምርጫ ቦርድን በተደራሽነት መስፈርት ዙሪያ ከምርጫ አስተዳደር ሰርዓቶች ጋር በማዋሃድ ድጋፍ ማድረግ።

ክትትልና ሪፖርት

- የመረጃ አሰባሰብን፡ ጥናቶችንና የአካታችነት ፕሮግራሞችን መገምገምና መደገፍ። ለሞላሌ ጠንካራ በፆታ የተለየ መረጃ ማሰባሰብና ማሰራጨት ጥናትና ምርምር እንዲካሄድ ማድረግ።

- አለም-ዓቀፍ መስኪያዎችንና የተገኙ ጥሩ ልምዶችን ማካፈልና የኢትዮጵያን የሪፎርም ሂደቶች ማሳወቅ ።

ለሞላሌ፡- አለም-ዓቀፍ የአካል ጉዳቶች ትምህርት ተቋም ከኢትዮጵያ ተቋማት ጋር በመተባበር በአካባቢ ምርጫ በሚካሄድበት ጊዜ የሥርዓተ-ጾታ እኩልነትን ክትትል ማድረግ።

የህብት አሰባሰብና አጋርነት

- አካታች የፖለቲካ ተሳትፎን የሚያበረታቱ ሀገራዊና ማህበረሰብ ተኮር ተግባራት ላይ የገንዘብ ድጋፍ ማድረግ።

- ወደ መሪነት ለሚመጡ ሴቶችና አካል ጉዳቶች የገንዘብ ድጋፍ ማድረግ ወይም ትምህርት እድል/ሰኮላርሺፕን መስጠት።

ሞላሌ፡- የልማት አጋሮች ለሴቶችና፡ አካል ጉዳቶችና ወጣቶች ሰልጠና የሚሰጡ ብሔራዊ የአመራር አካዳሚዎችን መደገፍ ወይም ከሲቪክ ማህበረሰብ ድርጅቶች ጋር በመተባበር ሀገር አቀፍ የሰነ-ዜጋ ትምህርት ለሴቶችና አካል ጉዳቶች ያተኮሩ የፖለቲካ አመራርነት ፕሮግራሞች መደገፍ።

5.7 ለሁሉም የሚያገለግል፡ ውትወታና ተግባራት/ኮምኒኬሽን

ውጤታማ ውትወታና ኮምኒኬሽን በመላው ኢትዮጵያ የሚደረጉ የባለድርሻ አካላት ጥረቶች ሴቶችንና አካል ጉዳቶችን ትርጉም ያለው ፖለቲካዊ ተሳትፎ እንዲሸጋገሩ ያረጋግጣል።

የአካታች ኮምኒኬሽን ዘዴዎች

- በብሬዴል፡ በትላልቅ ህትመቶች፡ በድምጽና በኢትዮጵያ የምልክት ቋንቋዎች ያለውን ተደራሽነትን ማረጋገጥ።

- ከሐይማኖት ተቋማት፡ በቀበሌ ደረጃ ካሉ ማህበራት፡ ከአካባቢ ምክር ቤቶችና ከቀበሌ አመራሮች ጋር ማህበረሰብ አቀፍ የቅሰቀሳ ፕሮግራሞችን ማካሄድ።

- ከከተማና ከገጠር የህብረተሰብ ክፍሎች አስተያየት ለመሰብሰብ አሳታፊ አወደ ጥናቶችን፡ የትኩረት ቡድኖችንና አሳታፊ ወይዘቶችን መጠቀም።

- የዲጂታል መድረኮችን፡ የሬዲዮና የሀገር-አቀፍ ብሎም የማህበረሰብ የቴሌቪዥን ጣቢያዎችን በመጠቀም በመላው ኢትዮጵያ የሚገኙ የተለያዩ ተመልካቾችን ማዳረስ ።

የወትወተ/አደባቢ ቁሳቁሶች ናመና

- **ፖለቲከኞች፡-** “ደሞጽዎ፣ ሞርጫዎ፣ ሴቶችና አካል ጉዳተኞች በፖለቲካ ውስጥ አስፈላጊ ናቸው!”
- **በራራ ወረቀቶች፡-** መብቶችን በማጠቃለል ስለ ሞዝገባ፣ እጩነትና ተሳትፎ መመሪያ መስጠት።
- **የሚዲያ ይዘት፡-** ስኬታማ የሆኑ ሴቶችንና የአካል ጉዳተኛ መሪዎችን የሚያሳዩ የሬዲዮ፣ የቴሌቪዥንና የማህበራዊ ሚዲያ ዘመቻዎችን ማካሄድ።

ለባለድርሻ አካላት ቁልፍ መልዕክቶች

- ሴቶችና አካል ጉዳተኞች በፌዴራል፣ በክልልና በአከባቢያቸው የመምረጥ፣ የመመረጥና በውሳኔ አሰጣጥ የመሳተፍ መብት እንዲላቸው እውቅና መስጠት።
- አካታች የፖለቲካ ተሳትፎ ዲሞክራሲን፣ ውክልናንና ማህበራዊ ትሰሰርን ያጠናክራል።
- ሕጋዊ፣ መዋቅራዊና አካላዊ እንቅፋቶችን ብሎም ሰርዓተ- ጾታን መሰረት የደረገ ጥቃቶችን፣ ትንኮሳዎችንና መደሎዎችን እንደየሁኔታው እርምጃዎችን በመውሰድ መፍታት።
- ሴቶችና አካል ጉዳተኞች በፖለቲካ ውስጥ ትርጉም ያለው ተሳትፎ የሚያደርጉበትን ሁኔታ ለመፍጠር የወንዶችን የበላይነት አስተሳሰብና ወንዶች ብቻ ይችላሉ የሚለውን እምነት እንዲሁም ሌሎችን ማህበራዊና ባህላዊ መሰናክሎችን መታገል አስፈላጊ ነው።
- እንደ የሰርዓተ-ጾታ ኮታዎች፣ የአካል ጉዳተኞች አካታች መገልገያዎችና ተደራሽ የሞርጫ ሂደቶች ያሉ ልዩ ድጋፎች ለሴቶችና ወንዶች ያለውን ቦታ በማስተካከል ያግዛሉ።
- ሴቶችና አካል ጉዳተኞች በፖለቲካ ውስጥ ውጤታማ ተሳትፎ እንዲያደርጉ የአመራርነት ስልጠና፣ የእርስ-በርስ ድጋፍና ሞክክርና የሰነ-ዜጋ ትምህርት ቁልፍ መሳሪያዎች ሲሆኑ የአካል ጉዳት ያለባቸው ሴቶች በርካታ መገለል ስለሚደርሰባቸው ልዩ ትኩረት መስጠት ያስፈልጋል።
- የሕግ ማሰከበርና የግንዛቤ ማሰጫበጫ ስራ ትርጉም ላለው አካታችነት አስፈላጊ ናቸው።
- በመንግሥት፣ በፖለቲካ ፓርቲዎች፣ በሲቪል ማህበረሰብ ድርጅቶች፣ በማህበረሰቡና አለም-ዓቀፍ አጋሮች መካከል የተቀናጀ ተግባር ወሳኝ ነው።
- የክትትል፣ ግብረ-መልሰና የተጠያቂነት ሰልፎች መብቶችን ለማሰከበርና ለዘላቂነት አስፈላጊ መሆናቸውን ማረጋገጥ።

ክፍል ሰድስት:

ማጠቃለያ እና ለአካታች የፖለቲካ ተሳትፎ የድርጊት ጥሪ

6.1 ማጠቃለያ

ዲሞክራሲያዊ፣ ፍትሃዊና ተጠያቂነት ያለበት ማህበረሰብ ለመገንባት የሴቶችና አካል ጉዳተኞችን ያካተተ የፖለቲካ ተሳትፎ ወሳኝ ነው። ኢትዮጵያ እነዚህን መብቶች ለማረጋገጥ በዓለም አቀፍ፣ በአህጉር አቀፍና በአገር አቀፍ ደረጃ አካታች የሕግና የፖለቲካ ማዕቀፎችን ተቀብላለች። ሆኖም ቀጣይነት ያለው የትግብረ ክፍተቶች፣ ማህበራዊ-ባህላዊ ተግዳሮቶች፣ የተደራሽነት ፈተናዎች፣ ከግጭት ጋር የተያያዙ መሰናክሎች እና የግንዛቤ ውስጠነት ትርጉም ያለው ተሳትፎን መገደባቸውን ቀጥለዋል።

ይህ የኢንፎርሜሽን፣ ትምህርትና ኮምዩኒኬሽን ማጣቀሻ እነዚህን ማዕቀፎች ያጠናክራል፣ እንቅፋቶችን ይለያል ብሎም ተግባራዊ ሊደረጉ የሚችሉ መንገዶችን ያቀርባል። የመብቶችና ግዴታዎች ግንዛቤን የሚያበረታታ፣ ግንዛቤን የሚያጠናክርና ወደ አካታች የፖለቲካ ተሳትፎ የሚደረጉ የትብብር ጥረቶችን የሚያበረታታ የትምህርትና የውትወት/አድራሻ መሳሪያ ሆኖ ያገለግላል።

6.2 የቁልፍ ግንዛቤዎች ማጠቃለያ

የሕግ መሰረቶች

የኢትዮጵያ አካታች የፖለቲካ ተሳትፎ ቁርጠኝነት በሚከተሉት ዓለም-አቀፍ፣ አህጉራዊና አገራዊ ማዕቀፎች የሴቶችና የአካል ጉዳተኞች ውክልና፣ እኩልነት፣ አድልዎና ውክልና ዋስትና ያለው ነው።

አለም-ዓቀፍ ማዕቀፎች

- ሁለንተናዊ የሰብዓዊ መብቶች ድንጋጌ (UDHR፣ 1948 እ.ኤ.አ)
- አለም-ዓቀፍ የሲቪልና የፖለቲካ መብቶች ቃል ኪዳን (ICCPR፣ 1966 እ.ኤ.አ)
- በሴቶች ላይ የሚደርሰውን ማንኛውንም ዓይነት አድልዎ የማስወገድ ስምምነት (CEDAW፣ 1979 እ.ኤ.አ)
- አካል ጉዳተኞች መብት ኮንቬንሽን (CRPD፣ 2006 እ.ኤ.አ)
- የቤጂንግ መግለጫና የድርጊት መርሃ-ግብር (1995 እ.ኤ.አ)
- ዘላቂ የልማት ግቦች (SDGs, 2015–2030 እ.ኤ.አ)

አህጉራዊ ማዕቀፎች

- የአፍሪካ የሰብዓዊና የህዝቦች መብቶች ቻርተር (ACHPR፣ 1981 እ.ኤ.አ)
- የአፍሪካ የሰብዓዊና የህዝቦች መብቶች ፕሮቶኮል ለአፍሪካ የሴቶች መብት ቻርተር (የማያቶ ፕሮቶኮል፣ 2003 እ.ኤ.አ)
- የአፍሪካ የዲሞክራሲ፣ ምርጫና አስተዳደር ቻርተር (ACDEG፣ 2007 እ.ኤ.አ)
- አጀንዳ 2063፡ የምንፈልጋት አፍሪካ (2015 እ.ኤ.አ)
- ለአፍሪካ የሰብዓዊና የህዝቦች መብቶች ፕሮቶኮል በአፍሪካ የአካል ጉዳተኞች መብቶች ቻርተር (የአፍሪካ አካል ጉዳተኞች ፕሮቶኮል ፣ 2018 እ.ኤ.አ)
- የኢጋድ አህጉራዊ የሰርዓተ-ጾታ እኩልነት ስትራቴጂ (2023–2030 እ.ኤ.አ)

ብሔራዊ የሕግና የፖሊስ ማዕቀፎች

- የኢትዮጵያ ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፑብሊክ ሕገ-መንግስት (አፌዴሪ፡ 1995 እ.ኤ.አ)
- የኢትዮጵያ ሴቶች ብሔራዊ ፖሊስ (1993 እ.ኤ.አ)
- ብሔራዊ የማህበራዊ ጥበቃ ፖሊስ (2014 እ.ኤ.አ)
- የፌዴራል መንግስት ሰራተኞች አዋጅ ቁጥር 1064/2017 እ.ኤ.አ
- የሰርዓተ-ጾታ እኩልነት ብሔራዊ እቅድ (NAP-GE, 2017-2022 እ.ኤ.አ)
- የተሻሻለው የብሔራዊ ሞርጫ አዋጅ ቁጥር 1162/2019 እ.ኤ.አ
- የፖለቲካ ፓርቲዎች ሞዘገባ አዋጅ ቁጥር 1163/2011 እ.ኤ.አ
- የብሔራዊ የአካል ጉዳተኞች ፖሊስ ረቂቅ (2021 እ.ኤ.አ)
- የኢትዮጵያ ብሔራዊ ሞርጫ ቦርድ የሰርዓተ-ጾታና ማካተት ስትራቴጂ (2021 እ.ኤ.አ)
- የአስር ዓመቱ የልማት እቅድ (2021-2030 እ.ኤ.አ)

ትግበራ ላይ ያለ ክፍተቶችና መሰናክሎች

ሞንሞ እንጋን እነዚህ ማዕቀፎች ቢኖሩም በርካታ ተያያዥነት ያላቸው መሰናክሎች አሁንም ደረሰ ቀጥለዋል-

- መዋቅራዊና ተቋማዊ መሰናክሎች እንደ ደካማ ቅንጅታዊ አሰራር፣ ውስን ወክልና እና አናሳ ክትትልና አፈፃፀም።
- የማህበራዊና ባህላዊ አመለካከት ችግሮች፣ የወንጀል የበላይነት አስተሳሰብ፣ መገለልና እና በወንጀል ብቻ ይቻላል የሚል አስተሳሰብ።
- የተደራሽነትና የመረጃ ችግሮች እንዲሁም በአካላዊ ተደራሽ አለመሆን፣ የአጋዥ መሳሪያዎች እጥረትና የመራጮች ትምህርት በተደራሽ ቅርጾች አለመዘጋጀት።
- ደህንነቱ የተጠበቀ እንቅስቃሴን የሚገድቡ፣ ማህበረሰቡን የሚያፈናቅሉና የሞርጫ ሂደቶችን የሚረብሹ ከግጭት ጋር የተያያዙ እንቅፋቶች።
- ሴቶችና አካል ጉዳተኞች ላይ ያነጣጠረ እና የህዝብ ተሳትፎን የሚገድብ በደጂታል ትንኮሳ ማድረስና የተሳሳተ መረጃ ማሰራጨት።
- ሰርዓተ-ጾታን፣ አካል ጉዳተኝነትንና ማህበራዊና ኢኮኖሚያዊ ጉዳቶችን ያጣመሩ ተደራራቢ ችግሮች አካል ጉዳት ያለባቸው ሴቶች ላይ ማጋጠም። አካል ጉዳት ያለባቸው ሴቶች በፖለቲካ ፓርቲዎችና በአመራርነት ቦታዎች ውስጥ ብዙ አይነት አድልዎ፣ የሀብት ተደራሽነት ውስንነት እና ማህበራዊ መገለል ያጋጥማቸዋል።

6.3 አካታች የፖለቲካ ተሳትፎ ለማድረግ የተግባር ጥሪ

ለፖለቲካ አውጭዎችና የመንግሥት ተቋማት

የሕትን ሕጎችና ፖለቲካዊ ማሰከበር፣ ተቋማዊ ቅንጅቶችን ማሻሻል በሎም የፖለቲካ ቦታዎች፣ የሞርጫ ማዕከላትና የመንግሥት መሰሪያ ቤቶች ለሁሉም ዜጎች ተደራሽ መሆናቸውን ማረጋገጥ።

ለፖለቲካ ፓርቲዎችና የሞርጫ አሰፈጻሚ አካላት

ፍትሃዊ የእጩነት ሂደቶችን ማካሄድ፣ ለሰርዓተ-ጾታና የአካል ጉዳተኝነት ኮታዎችን ተግባራዊ ማድረግ እና በሴቶችና አካል ጉዳት ላለባቸው እጩዎች የአመራርነት ስልጠናና የእርሱ-በርሱ ድጋፍና ሞክር አገልግሎት መስጠት።

ለሲቪል ማህበረሰብ ድርጅቶችና አካል ጉዳተኛ ተኮር ድርጅቶች

ለውጥ እንዲመጣ ወትወታ ማድረግ፣ የሰነ-ዜጋ ትምህርትና የአመራርነት ፕሮግራሞችን ማቅረብ፣ በሎም መድልዎን የሚቀመውና ግንዛቤን የሚያሳድጉ ማህበረሰብ ተኮር ተግባራትን መደገፍ።

ለሴት መሪዎችና አርአያዎች

አዲስ ለማመጣ መሪዎች ድጋፍ ማድረግ፣ እንደ አድቮኬተር ሆነው ማገልገል፣ እና በሴቶችና አካል ጉዳተኞች መካከል ለጋራ ተግባርና ለአብሮነት መድረኮችን ማመቻቸት።

ለሐይማኖት፣ ባህላዊ መሪዎችና አስተማሪዎች

የተዛባ አመለካከቶችን ለመቀወምና የዜግነት ኃላፊነትን ለማጎልበት በማህበረሰብ ውይይቶች፣ የሃይማኖት ስብሰባዎችና በት/ቤት የሰነ-ዜጋ ትምህርት ማካተትና ማስተዋወቅ።

ለሚዲያ ባለሙያዎች

በፖለቲካ ውስጥ የሱ የሴቶችና የአካል ጉዳተኞችን አዎንታዊ ነገሮችን በሚዲያ ማሳየት፣ የተሳሳቱ መረጃዎችንና የበደነ-መረብ ጥቃትን መከላከል እና አካታች ውክልናን ማስተዋወቅ።

ለአጠቃላይ ማህበረሰብ

አካታች እጩዎችን መደገፍ፣ የመሞረጥ መብቶችን በኃላፊነት መጠቀም፣ መድልዎን አስመቀበልና በማህበረሰብ ደረጃ እኩልነትን በሚያበረታቱ የሲቪክ ተግባራት ውስጥ መሳተፍ።

ለአለም-ዓቀፍ አጋሮች

አገራዊ ሰርዓቶችን ለማጠናከር፣ ማካተትን ለመከታተልና የፖለቲካ ውጥነትን ለማራመድ ቴክኒካል፣ ፋይናንሺያልና እውቀትን መሰረት የደረገ ድጋፍ መስጠት።

ዋቢዎች

1. የተባበሩት መንግስታት የሴቶች ድርጅት (UN Women) (2020 እ.ኤ.አ)፣ የሴቶች አመራርነትና የፖለቲካ ተሳትፎ
- 2 የአለም ባንክ (2019 እ.ኤ.አ)፣ ሴቶች፣ ንግድ እና ህግ 2019 እ.ኤ.አ
- 3 የተባበሩት መንግስታት የሴቶች ድርጅት (2022 እ.ኤ.አ)፣ እውነተኛና አሃዞች፣ የሴቶች አመራርነትና የፖለቲካ ተሳትፎ።
- 4 ዓለም ባንክ (2021 እ.ኤ.አ)፣ ተሰማኝነትና ውሳኔ ሰጭነት፣ ለጋራ ብልጽግና ሴቶችንና ልጃገረዶችን ማብቃት።
- 5 የዓለም ጤና ድርጅትና የአለም ባንክ (2023 እ.ኤ.አ)፣ የዓለም የአካል ጉዳተኝነት ሪፖርት።
- 6 ኢንተር-ፓርላማ ህብረት (2024)፣ ሴቶች በፓርላማ፡ 2023 እ.ኤ.አ
- 7 አይ.ኤፍ.ኤ.ኤስ (2023 እ.ኤ.አ) እኩል ተደራሽነት፣ አካል ጉዳተኛ ሰዎችን በምርጫና በፖለቲካዊ ሂደቶች ውስጥ እንዲት ማካተት ይቻላል።
- 8 የኢፌዴሪ ሕገ-መንግስት (1995 እ.ኤ.አ)፣ አንቀጽ 35 እና 41
- 9 ኢትዮጵያ በሴቶች ላይ የሚደርሰውን ማንኛውንም ዓይነት አድልዎ የማስወገድ ስምምነት 20 መስከረም 1981 እ.ኤ.አ
- 10 ኢትዮጵያ አካል ጉዳተኞች መብቶች ኮንቬንሽን 23 ታህሳስ 2010 እ.ኤ.አ
- 11 የኢትዮጵያ ብሔራዊ ምርጫ ቦርድ (2022 እ.ኤ.አ) በአገር አቀፍ የምርጫ ጣቢያዎች ተደራሽነት ይዟል።
- 12 የኢፌዴሪ ሕገ-መንግስት (1995 እ.ኤ.አ)፣ አንቀጽ 38
- 13 የተባበሩት መንግስታት የሴቶች ድርጅት (2020 እ.ኤ.አ)፣ ከድምጽ መስጫው በላይ።
- 14 የኢትዮጵያ ብሔራዊ ምርጫ ቦርድ የሰርዓተ-ጾታና ማካተት ስትራቴጂ (2021 እ.ኤ.አ)፣ ገጽ 18
- 15 የኢትዮጵያ ሴቶች ማህበራት ቅንጅት (2024 እ.ኤ.አ)፣ የማህበረሰብ ተሳትፎ መመሪያ
- 16 የኢፌዴሪ ሕገ-መንግስት (1995 እ.ኤ.አ)፣ አንቀጽ 35 እና 41
- 17 ዩኤንዲፒ (2022 እ.ኤ.አ)፣ የሰብዓዊ ልማት ሪፖርት
- 18 ዓለም ባንክ (2021 እ.ኤ.አ)፣ ተሰማኝነትና ውሳኔ ሰጭነት
- 19 የተባበሩት መንግስታት የሴቶች ድርጅት (2020 እ.ኤ.አ)፣ እውነተኛ እና አሃዞች
- 20 የዓለም ጤና ድርጅትና የአለም ባንክ (2023 እ.ኤ.አ)፣ የዓለም የአካል ጉዳተኛ ሰዎች ሪፖርት።
- 21 የሴቶችና ማህበራዊ ጉዳይ ሚኒስቴር (2023 እ.ኤ.አ)፣ በአካባቢ ምክር ቤቶች ውስጥ የሉ ሴቶች ሪፖርት።
- 22 አካል ጉዳተኞች መብት ኮንቬንሽን (2006 እ.ኤ.አ)፣ አንቀጽ 4
- 23 በሴቶች ላይ የሚደርሰውን ማንኛውንም ዓይነት አድልዎ የማስወገድ ስምምነት ኮሚቴ (2022 እ.ኤ.አ)፣ አጠቃላይ ምክረ-ሐሳብ

- 24 የአፍሪካ አካል ጉዳተኞች ፕሮቶኮል (2018 እ.ኤ.አ)፣ አንቀጽ 29
- 25 አይፒዩ (IPU) (2024 እ.ኤ.አ)፣ በፖለቲካ ካርታ ውስጥ የሱ ሴቶች
- 26 አይ.ኤፍ.ኢ.ኤስ (2023 እ.ኤ.አ)፣ የእኩል ተደራሽነት ማጣቀሻ ሰነድ
- 27 የአሰር ዓመቱ የልማት እቅድ (2021-2030 እ.ኤ.አ)፣ ገጽ. 52
- 28 የተባበሩት መንግሥታት ድርጅት (2015)፣ ዓለማችንን መለወጥ፡ የ2030 እ.ኤ.አ አጀንዳ።
- 29 ትራንስፓረንሲ አንተርናሽናል (2023 እ.ኤ.አ)፣ የኢትዮጵያ አስተዳደር ባሮሜትር
- 30 የሴቶችና ማህበራዊ ጉዳይ ሚኒስቴር (2024 እ.ኤ.አ)፣ የበጀት ክትትል ሪፖርት
- 31 የኢትዮጵያ ብሔራዊ ሞርጫ ቦርድ (2023 እ.ኤ.አ)፣ ተደራሽ የሞርጫዎች ሪፖርት
- 32 የኢትዮጵያ ሴቶች ማህበራት ቅንጅት (2024 እ.ኤ.አ)፣ የሮል ሞዴል ማባዛ ዳሰሳ ጥናት
- 33 የተባበሩት መንግሥታት የሴቶች ድርጅት (2020 እ.ኤ.አ)፣ የሴቶች አመራርነትና የፖለቲካ ተሳትፎ
- 34 ዩኒቨርሲቲ (1948 እ.ኤ.አ)፣ አንቀጽ 21
- 35 አለም-ዓፋፍ የሲቪልና የፖለቲካ መብቶች ቃል ኪዳን (1966 እ.ኤ.አ)፣ አንቀጽ 25
- 36 በሴቶች ላይ የሚደርሰውን ማንኛውንም ዓይነት አድልዎ የማሰወገድ ስምምነት (1979 እ.ኤ.አ)፣ አንቀጽ 4)፣አንቀጽ 7
- 37 የተባበሩት መንግሥታት ድርጅት ጠቅላላ ጉባኤ። (1993)። በሴቶች ላይ የሚፈጸሙ ጥቃቶችን ለማሰወገድ የወጣ መግለጫ (DEVAW)፣ ውሳኔ ቁጥር 48/104።
- 38 አካል ጉዳተኛ ሰዎችመብቶች ኮንቬንሽን (2006 እ.ኤ.አ)፣ አንቀጽ 29
- 39 የቤጂንግ መግለጫና የድርጊት መርሃ-ግብር (1995 እ.ኤ.አ)፣ አንቀጽ 190
- 40 ዘላቂ የልማት ግቦች-ግብ 5.5 (2015 እ.ኤ.አ)
- 41 የአፍሪካ የሰብዓዊና የህዝቦች መብቶች ቻርተር (1981 እ.ኤ.አ)፣ አንቀጽ 13
- 42 የማፑቶ ፕሮቶኮል (2003 እ.ኤ.አ)፣ አንቀጽ 9
- 43 የአፍሪካ የዲሞክራሲ፣ ሞርጫና አስተዳደር ቻርተር (2007 እ.ኤ.አ)፣ አንቀጽ 8(2).
- 44 የአፍሪካ ሕብረት (2015 እ.ኤ.አ)፣ አጀንዳ 2063፡ የሞንፊልጋት አፍሪካ፣ ሞኞት 6 እና ግብ 7
- 45 የአፍሪካ የአካል ጉዳተኞች ፕሮቶኮል (2018 እ.ኤ.አ)፣ አንቀጽ 29
- 46 ኢጋድ (2023 እ.ኤ.አ)፣ አህጉራዊ የሰርዓተ-ጾታ እኩልነት ስትራቴጂ 2023-2030፣ ስልታዊ ድርጊቶች 1 እና 2
- 47 የኢፌዴሪ ሕገ-መንግሥት (1995 እ.ኤ.አ)፣ አንቀጽ 35፣ 41 እና 52(4).
- 48 የኢትዮጵያ ሴቶች ብሔራዊ ፐሊሲ (1993 እ.ኤ.አ)
- 49 ብሔራዊ የማህበራዊ ጥበቃ ፐሊሲ (2014 እ.ኤ.አ)
- 50 አዋጅ ቁጥር 1064/2017 ዓ.ም ፡ አንቀጽ 13(3)
- 51 አዋጅ ቁጥር 1064/2017 ዓ.ም ፡ አንቀጽ 70(13)
- 52 አዋጅ ቁጥር 1163/2019 እ.ኤ.አ፣ አንቀጽ 5, 23 እና 31
- 53 አዋጅ ቁጥር 1394/2025 እ.ኤ.አ፣ አንቀጽ 5, 23 እና 31
- 54 የብሔራዊ የአካል ጉዳተኞች ፐሊሲ ረቂቅ (2021 እ.ኤ.አ)

- 55 የኢትዮጵያ ብሔራዊ ሞርጫ ቦርድ የሰርዓተ-ጾታና ማካተት ስትራቴጂ (2021 እ.ኤ.አ)
- 56 የአስር ዓመቱ የልማት እቅድ (2021-2030 እ.ኤ.አ)
- 57 የሴቶችና ማህበራዊ ጉዳይ ሚኒስቴር (2024 እ.ኤ.አ) የአመራርነት ሪፖርት፣ የኢትዮጵያ ብሔራዊ ሞርጫ ቦርድ (2023 እ.ኤ.አ) የተደራሽ ሞርጫዎች ሪፖርት፣ የኢትዮጵያ ሴቶች ማህበራት ቅንጅትና የኢትዮጵያ አካል ጉዳተኛ ሰዎችፌዴሬሽን (2024) የጋራ አድራሻ መግለጫ
- 58 የኢትዮጵያ ብሔራዊ ሞርጫ ቦርድ ሀገር አቀፍ ተደራሽነት ሦዲት (2022 እ.ኤ.አ)፣ ገጽ 11
- 59 የኢትዮጵያ ሴቶች ማህበራት ቅንጅት የፓርቲዎች ጥናት (2024 እ.ኤ.አ)
- 60 የኢትዮጵያ አካል ጉዳተኞች ፌዴሬሽን ኮንግረስ የታዛቢ ሪፖርት (2023 እ.ኤ.አ)
- 61 የሴቶችና ማህበራዊ ጉዳይ ሚኒስቴር የሰርዓተ-ጾታ አመለካከት ዳቦሳ ጥናት (2022 እ.ኤ.አ)
- 62 የኢትዮጵያ አካል ጉዳተኞች ፌዴሬሽን "መሞራት አይቻልም" ጥናት (2023 እ.ኤ.አ)
- 63 የኢትዮጵያ ብሔራዊ ሞርጫ ቦርድ የድህረ-ሞርጫ ተደራሽነት ሪፖርት (2021 እ.ኤ.አ)
- 64 ፋና ብሮድካስቲንግ ኮርፖሬት የሚደና ሽፋን ትንተና (2021 እ.ኤ.አ)
- 65 የኢትዮጵያ ብሔራዊ ሞርጫ ቦርድ የግጭት ዲሽቦርድ – 112 ወረዳዎች ተራዘመዋል(2023 እ.ኤ.አ)
- 66 የአይኦኤስዊ የመፈናቀል መከታተያ ማትሪክስ (2023 እ.ኤ.አ)
- 67 የኢትዮጵያ ሰብዓዊ መብት ኮሚቴ እና የተባበሩት መንግስታት የሴቶች ድርጅት የሴቶች ፈጣን ግምገማ፣ 87 % የበይነ መረብ ማስፈራሪያዎች (2021 እ.ኤ.አ)
- 68 ዲጂታል መብቶች ኢትዮጵያ ጥልቅ-ሐሰተኛ ክትትል (2022 እ.ኤ.አ)
- 69 የአካል ጉዳተኞች መብቶች ኮንቬንሽን ኮሚቴ ሻዶው ሪፖርት፣ ኢትዮጵያ (2023 እ.ኤ.አ)

NEWA

የኢትዮጵያ ሴቶች ማህበራት ቅንጅት
Network of Ethiopian Women's Association (NEWA)

P.O.Box: 19357

Tel: +251 -952048277

Email: newaethiopia@gmail.com

Website: www.newaethiopia.org

አዲስ አበባ: ኢትዮጵያ

DEMO
FINLAND

With support from
Finland's development
cooperation

NEWA